

Str.:

- 7: *Studie dle znalci* — podle Ladislava Quise (Kniha vzpomínek II, 343—4) byl jedním z Nerudových informátorů bratr spisovatele Prokopa Chocholouška, podnikatel staveb;
- 10: „*ve jménu společnosti*“ — za kapitalismu bývaly svěřovány stavby železnic i jejich hospodářské vedení soukromým kapitalistickým společností; „*když se vrtalo Švýcarsko z Francouz do Netalie*“ — nepřesná narážka na tunel, kterým byl proražen v letech 1872/81 alpský hřbet sv. Gottharda a jímž byly spojeny železniční tratě švýcarské, nikoli však francouzské; *pantafír, partafír, partafíra* — za kapitalistické hospodářské soustavy předák skupiny dělníků, nájímající pracovní síly pro podnikatele, organisující práci pracovní skupiny a nezřídka i vykořisťující dělníky; „*ajznbáňáci*“ — zde dělníci pracující na stavbě trati; „*trhani*“ — Vedle základního významu slova, jež vykládá, vyciřoval v něm Neruda i významový odstín „*otrhanci*“. Svědčí o tom jeho dopis Vratislavu Kazimíru Šemberovi ze začátku října 1876, kde mluví o tomto „vedlejšímu smyslu“ slova, uvažuje o překladu povídky do němčiny. Tanou mu na mysli německé výrazy *die Reisser, Erdspalter, Sprenger* a prosí svého přítele o konkrétní návrh (srov. Dopisy II, 147); ve výboru Nerudových povídek, který vyšel u Reclama v Lipsku s názvem *Genrebilder*, zůstal název *Trhani* nepřeložen a překladatel se jej pokusil v poznámce blíže vysvětlit (Dopisy II, 613—14); *pražský „flamendr“*, *jací byli do roku 1848* — člověk vyhýbající se práci, bez životních cílů, věnující se často hýřivému životu. Tento typ lidí zobrazil roku 1846 Jos. Kaj. Tyl ve své divadelní hře „*Pražský flamendr*“; *německý „Läufer“* — pomocný dělník, běžec; *norvěžský „stavkarle“* — žebrák;
- 11: *My jsme mládenci* — podle Erbena lidová píseň z Prácheňska;
- 12: *planta, planda* — volná halena, lehký kabát; *Cholera Leibbinde* — látkový pás, u venkovských lidí někdy i povřísko, užívaný pověrečně při epidemiích cholery;
- 13: „*Heimatlos macht gottähnlich*“ — „*Lidé bez domova jsou podobni bohu*“;
- 14: *poetická divinace* — básnická schopnost věštecká, schopnost vytušit pravdu; *Mefisto* — Mefistofeles, postava ďábla, známá zejména z Goethova dramatu „*Faust*“; *Mefistovo*: „*Třikrát mně*

- to musíš říci“ — citát z prvního dějství dramatu „Faust“, a to ze scény ve studovně Faustově;
- 15: *Ospitale degli incurabili* — (ital.) nemocnice pro nevyléčitelně choré; *Diogenové* — Diogenes ze Sinopy, řecký filosof ze 4. stol. před n. l. Omezoval do krajnosti své potřeby a podle pověsti bydlil v sudě; čeká „na nějakého pána z bahnhofu“ — (z něm. Bahnhof, nádraží), t. j. na železničního úředníka;
- 17: *sanskerty-vačy* — sanskrt, „upravený, znormovaný jazyk“, jazyk klasické literatury arijských Indů; *jako mají švédští cikáni svou „praeve liquant“ (krásnou řeč)* — podle informace C. H. Tillhagena, vědeckého pracovníka Nordiska museet ve Stockholmu, správně „praeveli quant“; neběží o švédskou cikánštinu, nýbrž o výrazový prostředek mluvy švédských podomních handlířů, skládající se převážně z mezinárodních slov slangových, z prvků cikánštiny a jiných slov jimi samými vytvořených. Výraz „praeveli quant“ vznikl podle N. V. Dorpha z původního praeveler (řeč, mluva) a quant (krásný, dobrý, správný); „*chochemer lošen*“ (řeč mudrců) — správněji chochmes lošen, z hebrejského chochma (moudrost) a lašon (řeč), upraveno podle výslovnosti aškenazské, t. j. podle výslovnosti středoevropských (tudiž i německých) židů (podle informací rabína Emila Davidoviče); *móra* — stará hra římského původu, oblíbená zejména v jižní Itálii. Záleží v tom, že hráč musí stanovit počet prstů, které spoluhráč na krátký okamžik otevřel; *šestadvacítka* — druh hry v karty, bulka;
- 18: *polyp* — mořský živočich s četnými chapadly. Některé druhy se množí tak, že se části jejich oddělují, a tak z nich vznikají noví jedinci;
- 19: *Nad vchodem houpá se tabulka s nápisem: „Bosí bez antré“* — žertovná slovní hříčka založená na dvojím významu slov bosý (neobutý i — řidčeji — nezletilý, dítě) a antré (lid. tvar francouzského slova entrée, jež znamená vstup i vstupné). Pozměňujíc významově obvyklou formulaci plakátů (Děti bez entrée — vstupného), vykládá tabulka před kantinou, že je tam dětem vstup zakázán a ponechává možnost i druhého, ovšem jen žertovného smyslu: bosí lidé tu vstupné neplatí;
- 20: *sacharometr* — přístroj k zjištění množství cukru v tekutinách; zde žertem o měření opojnosti; *kunt* — (z něm.) zákazník; *Translanie* — spr. Translajtanie, Zálitavsko, což byl od roku 1867 neúřední název zemí uherských v Rakousku-Uhersku, jež dělila říčka Litava od Předlitavska (Cislajtanie);
- 21: „*einmal auf — zweimal drauf*“ — doslovně „jednou vzhůru, dvakrát na to“, povel obdobný asi českému „hej — rup!“;
- 22: *sáhovka* — tyč nebo lať k měření, 2 m dlouhá;
- 23: *polenta* — národní italské jídlo připravované z kukuřičné krupice; *knakvuršt* — (z něm.) druh vuřtů; *Inu děj se vůle boží* — podle

- Erbena lidová píseň z Rychnovska; *šajny* — papírové peníze (t. zv. vídeňské měny) vydané roku 1811 při rakouském státním bankrotu; také měděné peníze vydané na podkladě těchto šajnů; *propij všechno* — úryvek z písně Logika pijácká (Pívali naši...), podle Erbena z Plzeňska;
- 24: *pominem, nebudem* — úryvek z písně Vše marnost (Skřivánek nevorá...), podle Erbena z Chrudimska; *boty sv. Benedikta* — míněn Josef Benedikt Labre (1748—1783), jenž chodil podle pověsti za mrazu v rozedrané obuvi; *svatí, svatí, svatí* — podle Erbena lidová píseň z Kouřimska (Půjčka);
- 25: *Kain* — postava stejnojmenného dramatu lorda Byrona, romantického básníka anglického (1788—1824); *fraktura* — lomené, hraněné písmo německé, známé u nás jako švabach;
- 29: *Mivali jsme kabáty* — lidová píseň z Prácheňska (podle Jana Seidla);
- 30: *falble* — (z něm.) náběrek šatů;
- 31: *Inčko vám děkuju* — podle Erbena lidová píseň z Domažlicka (Poděkování rodičům); *čtyřadvacet klápů* — čtyřadvacet hodin (vězení); „*regmenbanda, trauf!*“ — (z něm.) plukovní kapelo, do toho!;
- 33: *obšid* — (z něm. Abschied) průkaz o propuštění z vojska;
- 34: *Uskrovněte svého* — podle Erbena lidová píseň pohřební. Její místní původ Erben neudává;
- 36: *efemerka* — něco rychle pomíjejícího;
- 38: *Knih Rut* — sedmý díl Starého Zákona. Neruda cituje 17. verš z I. kapitoly;
- 49: „*střechy olověné*“, „*most vzdechů*“ — v dožecím paláci v Benátkách se užívalo v 16. století prostorů pod střechou krytou olovem jako vězení; „*most vzdechů*“ spojuje dožecí palác s dřívějším státním vězením; *za doby samosprávné obecní policie* — samosprávná obecní policie byla zřízena za války rakousko-pruské r. 1866, kdy předaly ustupující rakouské úřady starost o bezpečnost pražské obci; trvala do roku 1868;
- 50: *nákladní dům* — dům, s jehož vlastnictvím bylo spojeno právo vařiti pivo, pravovárečný dům;
- 51: „*Herr Kommissär — ich muss recht sehr bitten...*“ — „Pane komisaři — jsem nucen důrazně prosit — to se mi už nesmí stát — tomu nejsem zvyklý“; „*Já bojoval v Mexiku...*“ — za rakouského arcivévody Maximiliána, jemuž byla francouzským císařem Napoleonem III. roku 1863 nabídnuta v Mexiku koruna císařská. Maxmilián byl však zastřelen r. 1867 lidem republikánsky smýšlejícím, vedeným domorodým presidentem Juarezem; *Mexikán* — tak se říkalo posměšně těm, kteří provázeli Maxmiliána jako vojenští dobrovolníci a po jeho porážce se s potupou vrátili;
- 53: *Manzanares* — předměstí Madridu rozložené po obou březích řeky téhož jména; *rue Mouffetard* — jedna z ulic tak zv. Latinské

- čtvrť v Paříži; *Hausmann* — Eugène Georges H. (1809—1891), budovatel moderní Paříže; *japonské Yeddo* — dřívější název Tokia, hlavního města Japonska;
- 54: *světlový popelec* — popelavě šedé osvětlení (popelec — původně znamení kříže, které dělá kněz věřícím na čele na Popeleční středu); *runy* — nejstarší typ severského písma; v přeneseném významu stopy, vrásky;
- 55: *excesivní* — nemírný, přílišný;
- 57: „*Brabčín*“ — lidově též Brabčina, správně Vrabčí ulice, část dnešní ulice U milosrdných na Starém Městě; *Palais Royal* — královský palác v Paříži z let 1620—34; *rmut loretství* — kal prostituce. Loreta — prodejna pařížská žena, nazvaná tak podle pařížské čtvrti Notre-Dame de Lorette;
- 58: *amazonka* — bojovná žena; „*amazonky veselosti*“ — prodejné ženy, nevěstky; *Parent Duchâtelet* — francouzský lékař (1790—1836), který se jako jeden z prvních zabýval studiem speciálních chorob určitých dělnických zaměstnání (na př. chorobami dělníků zpracovávajících tabák). Neruda tu naráží na jeho spis o prostituci v Paříži; *Hinduska* — žena z Indie; *Nipon* — největší ze čtyř velkých ostrovů japonského souostroví; *Camoens* — Luiz de Camões (1524—80), portugalský básník, tvůrce epopoje *Lusovci* (o námořních cestách Portugalců, přeložil Jaroslav Vrchlický); *Messalina* — manželka římského císaře Claudia, známá svou prostopášností a ukrutností (popravena roku 48);
- 61: *vypadala danteskně* — jako postava z Dantovy Božské komedie, zejména z první její části (Peklo); „*Louis*“, „*Strizzi*“, „*Josef*“ — jména označující lidově milence, které si nevěstky udržují;
- 63: *profous* — vojenský nebo policejní vězeňský dozorce; *páter kvardián* — představený kapucínského nebo františkánského (minoritského) kláštera;
- 64: *do „hlavního žurnálu“* — do hlavní knihy denních zápisů; *dřevěné multiplikační znamení* — žertovně: podstavec flašinetu, podobající se tvarem noh znaménku X užívanému při násobení;
- 65: *trestnice u Sv. Václava* ve Václavské ulici, jdoucí z dnešní ulice Resslovy pod Slovany. Stála vedle kostela sv. Václava; byla zbořena v letech 1901—05;
- 66: *stentorní* — zvučný; podle jména Stentóra, hlasatele Řeků před Trojí, vynikajícího silným hlasem; *inkvisitor* — vyšetřující úředník (obvyklý tehdejší název); *Hotentotka* — příslušnice jihoafrického černošského kmene v Kapsku a sousedních zemích;
- 67: „*Na Vápenici*“ — v ulici U vápenice pod Slovany, kde byl sklad vápna a hostinec. Dnes tu stojí jižní křídlo ministerských budov;
- 68: *Fišpánka* — dříve městská věznice v Praze II, v Trojické ul.; *šupař* — za kapitalismu člověk odněkud policejně vykázáný, vedený postrkem;

- 69: *sir John* — sir John Falstaff v Shakespearových dramatech „Jindřich IV.“ a „Veselé windsorské paničky“. Typ lehkomyšlného, samolibého a zbabělého tlachala;
- 71: *Falstaffovo vojsko* — Falstaffa (viz str. 69) doprovázejí zchátralí vojenští vysloužilci, jejichž velitelem kdysi býval; *kambala* — mořská ryba, platejs; *Lazar* — v Novém Zákoně (evang. Lukášovo) vředovitý žebrák sytící se drobty padajícími se stolu boháčova;
- 72: *qundlibet* — (lat.) jednání o rozmanitých záležitostech; *rumfordská polévka* — polévka z laciných, avšak výživných látek, jako jsou na př. kosti, krev a pod. Vymyslel ji anglický fyzik, filosof a publicista Thompson Benjamin Rumford (1753—1814); *priora* — předcházející spisy o nějaké úřední záležitosti;
- 76: *škrejpek piva* — trochu piva; *u Šálků* — v domě č. 310—313 na Moráni, jímž se procházelo do dnešní ulice Resslovy; *u Bachorů* — v domě, který stával na rohu Žitné a Štěpánské ulice na místě domu čp. 567;
- 77: *soud nemá tropů* — slov, která zastupují jiná slova jemnějším výrazem; nazývá věc pravým slovem; *glaceované rukavičky* — hlazené, lesklé kožené rukavičky;
- 78: *diurnista* — písař;
- 79: *Ich bin unschuldig* — (něm.) jsem nevinen; *na frajfsu* — (z něm.) na svobodě;
- 83: *prismatický* — rozkládající světlo;
- 85: *Ferdinandova třída* — dnešní Národní třída;
- 88: *Arkadie* — kraj v Řecku, v přeneseném smyslu země blaženosti;
- 89: *z doby černých bankocetlí* — bankocetle nebo bankocedule byly papírové peníze vydávané státem nebo bankou, u nás v minulém století zejména Městskou bankou vídeňskou. Když státním úpadkem jejich cena klesla, říkal jim lid černé bankocetle; *německé kasino* — hostinsky zařízená budova, bývalé středisko pražských Němců, tehdy na dnešním Jungmannově náměstí; *o celých pět nováků* — o pět krejcarů;
- 90: *pecnář* — zde kdo peče;
- 92: *Quartier latin* — Latinská čtvrt v Paříži, středisko vysokých i středních škol a musejí; *grisetka* — koketní dívka pařížská, žijící se studentem nebo umělcem;
- 93: *Kateřina Cornara* — významná žena ze starobylé rodiny benátské (1454—1510). Oddána s Jakubem II., králem cyperským; *bývalá „reduta“* — býv. dům U Vusínů v Praze I, Masná ul. čp. 620, kde se pořádaly maškarní bály (reduty); *bývalé divadlo — české* — v domě č. 10 v ulici U půjčovny v Praze II, kde se za ředitele Aug. Stögera hrálo třikrát týdně česky a čtyřikrát týdně německy; *Perugia* — hlavní město italské provincie stejného jména, ležící mezi pravým břehem Tiberu a jezerem Trasimenským; *Lom-*

- bardsko, Lombardie* — krajina v severní Itálii; *guelfové a ghibellini* — jména strany papežské (guelfové) a císařské (ghibellini), jež bojovaly ve středověku o moc v Itálii;
- 94: *abreviatura* — zkratka; *žebřík Jakobův* — narážka na sen starozákonního patriarchy Jakoba (Starý Zákon, Genesis, kap. 28, verš. 12);
- 95: *bašlyk* — bašlik (z ruštiny), kapucovitá pokrývka hlavy; „*queue*“ — (franc.) řada, fronta čekajících; *němečtí turnéři* — členové německého tělocvičného spolku; měli tehdy tělocvičnu v Novodvorské ulici;
- 96: *Boieldieu* — François Adrien B. (1775—1834), hudební skladatel francouzský;
- 97: *lefaucherka* — druh ručnice, kterou jednotným nábojem zdokonalil Francouz Lefauchaux; *prubířský kámen* — černý bulizník, na němž se zkouší jakost drahých kovů;
- 98: *filištinství* — zde spořádaný, šosácký život; *taxatura* — ocenění; *cylindrovky* — druh hodin se strojem, jehož podstatnou částí je cylindr, váleček; starší druh kapesních hodinek;
- 99: *hodinky kotvové* — hodinky, jejichž pravidelný chod je určován zařízením připomínajícím kotvu; *tombašky* — mosazné hodinky; *portdepé (portepé)* — třepec k poboční zbrani;
- 101: „*Eau de Nil*“ — (franc.) voda Nilu, odstín zelené barvy; *mantilka* — krajkový hedvábný přehoz halicí hlavu a poprsí; též pláštík, pláštěnka; *maitressa* — (z franc.) vydržovaná milenka; *orleán* — látka s jemnou bavlněnou osnovou a útkem z česané příze;
- 103: *tandlmarkt* — (něm.) vetešnický trh; „*Filippo*“ — Luisa Philippo, pařížská chansonierka, hostovala snad r. 1869 v aréně ve Pštrosce, jež stávala v dolní části dnešní Stalinovy třídy. Philippo měla veliké úspěchy a s ní i Pavel Švanda ze Semčic, ředitel arény, značné úspěchy finanční;
- 105: *Josua* — jméno podle starozákonního židovského vůdce;
- 106: *kolem Štupartů* — dům čp. 647 a ulice na Starém Městě v Praze. Nazvána podle cis. hejtmana Petra Štuparta z Löwentalu (17. stol.); „*menší bratři*“ — část řádu františkánského; *ditto, detto* — (ital.) právě tak; *kolem domu U modrého jelínka, kde se Škréta narodil* — dnes v Praze I, Týnská ul. č. 5, správně U černého jelena; *Karel Škréta* — český malíř (1610—74); *z Celetné ulice přes bývalý hřbitov* — od týnské fary k Ungeltu se táhl neveliký hřbitov, zrušený r. 1781, odstraněný však až r. 1820; *společenstvo pražských vozejčkářů* — dopravců drobných nákladů na dvoukolových vozících; *Deníček* — tehdejší vládní časopis Pražský deník; vycházel samostatně v letech 1866—95; *kosti nějakého . . . Smetany* — míněn Augustin Smetana (1814—51), pokrokový kněz a filosof; *Ferdinand II.* — král český v letech 1619—37. Postupoval ostře proti

- nekatolíkům; *Jan Rokycana* — husitský theolog a volený arcibiskup pražský, výmluvný kazatel v chrámě Týnském (narozen před r. 1397, zemřel 1471); *Augustin Lucian* — A. L. (de Santorino), kališnický biskup z 2. pol. 15. století; pochován roku 1493 v Týnském chrámě; o exhumaci jeho a Rokycanově vypráví kronika Týnského chrámu od Jana Floriána Hammerschmieda (v rukopise na faře v Týně);
- 107: *z času Rudolfa* — z doby Rudolfa II. (1576—1611); „*gostinyj dvor*“ — z ruštiny (Neruda píše *gostinoj*), tržiště, tržnice, bazar; „*kehan*“ — (z perštiny) hospoda, tržiště; *schody jako Jakobův žebřík* — viz vysv. k str. 94;
- 108: *Josefa II., jenž zrušiv hřbitovy. . .* — stalo se tak r. 1786; *Gesetzliche Gebührensкала vom Jahre 1811* — stupnice poplatků stanovených zákonem z roku 1811; zde v ironickém kontrastu: láska, již odkazuje císař František I. svým národům, a stupnice poplatků z roku státního rakouského bankrotu; *sanctae Crucis* — (lat.) svatého Kříže; *flok* — kolík;
- 109: *kaple Porciunkule* — kaple zasvěcená Panně Marii a nazvaná tak podle kaple, kterou si vystavěl sv. František z Assisi a nad níž byl postaven chrám Panny Marie, za jehož návštěvu dne 2. srpna byly udělovány odpustky;
- 110: *kirchamt* — (něm.) záduší; *do šachty* — do hromadného hrobu;
- 111: *z fantovány* — zastaveny; *paramentek* — bohoslužebné roucho nebo oltářní přikrývka; *responsorium* — střídavý zpěv mezi duchovním a sborem zpěváků;
- 112: *Guten Morgen, meine Herren!* — (něm.) Dobrý den, pánové!;
- 113: *foetus* — (lat.) zde nedonošený lidský plod; *Josef Egyptský* — podle bible (1. Kniha Mojžíšova) byl svými bratřími prodán do Egypta;
- 114: *pátkáři* — žebráci, pro něž v pátek zmirňovala pražská policie doby Nerudovy své strohé předpisy; *Rembrandtova pověstná „stovka“* — snad narážka na slavné dílo holandského malíře Rembrandta (1606—69), lept zvaný „Stozlatový“, za jehož otisk dostal Rembrandt od obchodníka vlašské rytiny v ceně 100 zlatých;
- 115: *Castelli* — Ignaz Franz C. (1781—1862), vídeňský humorista;
- 116: *Sallet* — Friedrich von S. (1812—43), německý básník, autor díla *Laienevangelium*, odsouzeného církevními kruhy; *hořovický* — podle Hořovic, města chudých cvočkářů v Podbrdí, o nichž psal Neruda r. 1866 (viz *Menší cesty*); *okupace* — obsazení Čech pruskými vojsky ve válce roku 1866; *Mexiko* — viz vysv. k str. 51;
- 117: *l'Empereur při fontainebleauských honbách* — jako císař Napoleon při honu v hlubokých lesích zámku Fontainebleau na jihovýchod od Paříže; *parforce* — (franc.) hon, štvanice;
- 118: *v době Päumannova šestiletí* — Antonín P. († 1870), policejní ředitel

- v Praze v době Bachova absolutismu; Neruda uvádí v jeho nekrologu v Nár. listech 24. března 1870 jeho protičeský výrok: „Déle šesti let nebudete žít“; *La bourse ou la vie* — (franc.) peníze nebo život;
- 119: *Albovy voje* — Fernando Alvarez Alba de Toledo (1508—82), vojevůdce španělský, známý svou ukrutností a náboženským fanatismem; *Hlas* — politický deník, v jehož redakci pracoval Neruda od 1. ledna 1862 do roku 1865; v *Železných dveřích* — dům v Michalské ulici č. 19 v Praze I; *Schmerlingův kriminál* — Anton von Schmerling (1805—93), ministerský předseda v l. 1861—66, který potlačoval českou opozici bezohledným policejním pronásledováním novinářů; *barač* — daň z hlavy odváděná kdysi křesťany v Turecku;
- 121: *dle Dantena* — snad Maur François Dantine (1688—1746), francouzský mnich z řádu benediktinů; *Ehemaliger Diurnist ...* — (něm.) Bývalý diurnista, obou zemských řečí mocný slovem i písmem, s pěkným rukopisem, ale velmi nešťastný, hrozně nešťastný; *dobrovolník z Mexika* — viz vysv. k str. 51;
- 122: *prismatický* — viz vysv. k str. 83; *dobrovolník papežský* — voják armády bývalého církevního státu (do roku 1870), jehož vojsko bylo doplňováno najímáním dobrovolníků; rozkoše „*del tabacco nero*“ — (ital.) černého, šňupavého tabáku; „*notredamský zvoník*“ — Quasimodo, hlavní postava Hugova románu Chrám Matky Boží v Paříži; „*král žebráků*“ — Clopin Trouillefou, postava z téhož románu;
- 123: *Sir. 35, 12* — Kniha Sirachova, též Ecclesiasticus, část bible;
- 124: *Koňská brána* — stála do r. 1875 na místě dnešního Národního musea;
- 125: *Verdammtes Volk!* — (něm.) Zatracená luza!; *Sisyfus* — v řeckém bájesloví zchytralý vládce Korintu, jenž byl po smrti za své viny potrestán těžkou, marnou prací: valí do kopce balvan, jenž se řítí vždy zpět; *čamarka* — čamara, kabát s ozdobnými šňůrami, jichž se používalo k zapínání; u studentů a inteligence byla u nás v druhé polovině 19. století jedním z projevů vlasteneckého smýšlení;
- 127: *Ferdinandská třída* — viz vysv. k str. 85; „*rit*“ — (z něm.) jízda; *člen Horymíru* — spolku pražských drožkářů;
- 128: *Apollo* — Apollon, starořecký bůh slunce; *Kuranda* — Ignaz K. (1812—84), německo-rakouský politik a novinář, rozhodný odpůrce Čechů a ostatních slovanských národů v Rakousku-Uhersku; *dvoubvězdi Kastora a Polluxe* — dvě hlavní hvězdy souhvězdí Bliženců; *královna Bereniké* — manželka egyptského krále Ptolemaia III. (v III. st. před n. l.); obětovala svůj krásný vlas bohům za šťastný návrat svého chotě z války a bohové podle pověsti proměnili její oběť v souhvězdí Bereničin vlas; „*Nur*

- das feurige Ross. . .* — „jen ohnivý, odvážný kůň v závodní dráze se hroutí“;
- 129: *disticha dojemné elegie* — elegické distichon, spojení šestistopého a pětistopého daktylského verše; bývaly jím psány zpravidla žalozpěvy (elegie); druhý verš elegického disticha působí (setkáním dvou přízvukných slabik uprostřed) dojem zdánlivé nepravidelnosti, „kulhavosti“; *v službě Renzů a Ciniselliů* — narážka na cvičené koně světoznámých cirkusů; *mantovanský* — z Mantovy, hlavního města stejnojmenného kraje v italské Lombardii, viz vysv. k str. 93;
- 130: *Memento mori* — (lat.) Pamatuj, že zemřeš; *člověče reskriptový* — Neruda tu ironisuje císařský reskript z 12. září 1871, jímž panovník uznal v theorii státoprávní postavení českých zemí, v praxi však vyrovnání s Čechy odmítl a zahájil za ministerstva Auerspergova od konce roku 1871 do r. 1873 nové policejní pronásledování české oposice; „*was über den Wolken. . .*“ — „co je nad oblaky, to odpočívá v pokoji, jen klid je údělem nebeským duším“;
- 131: *Herder* — Johann Gottfried H. (1744–1803), německý spisovatel a filosof; „*aber die Philosophie, hoff' ich, soll ewig bestehn*“ — (něm.) „ale filosofie, doufám, potrvá věčně“;
- 132: *Presse* — roku 1848 založený německý denní list smýšlení přátelského rakouské vládě; roku 1864 se odloučili od něho někteří redaktoři a založili list buržoasně liberálního směru *Neue Freie Presse*; *komisárek* — dříve vojenský chléb;
- 133: *oberkanonier* — „vrchní dělostřelec“, nižší vojenská hodnost v dělostřelectvu bývalé rakousko-uherské armády; *unterjäger* — „nižší myslivec“, příslušník zvláštního druhu pěchoty v bývalé rakousko-uherské armádě; „*všeobecná branná povinnost*“ — byla zavedena v Rakousku-Uhersku po prohrané válce s Pruskem v r. 1866 podle příkladu pruského;
- 134: *garnize* — vojenská posádka;
- 135: *Rastat* — město a pevnost kraje badenského v Německu (Rastatt); *Ulm* — hlavní město a pevnost ve Württembersku; *Mobuč* — město a pevnost na levém břehu Rýna (Mainz); *exodus* — hromadný odchod; *Herodot* — řecký dějepisec z 5. stol. před. n. l.; „*od Zanini*“, „*od Jablonowských*“, „*od Vasa*“ — názvy rakousko-uherských pluků podle t. zv. „majitelů“;
- 136: *přelivají miliardy z „ich-u“ do „selbstich-u“* — (něm.) z „jáství“ do „sebejáství“, ironická narážka na idealistickou německou filosofii před Feuerbachem a Marxem;
- 137: *Bydleli jste už někdy?* — tento feuilleton pochází z doby, kdy se Neruda stěhoval z Malé Strany na Staré Město;
- 138: *purpur fenický* — nachové barvivo připravované z mořských plžů sbíraných na pobřeží starověké Foinikie (v Asii mezi Libanonem a mořem Středozemním); „*Guten Morgen!*“ — „Dobré jitro!“;

- „*Na, ich will. . . Ab so!*“ — „No, chci si tu prohlídnout ten byt!“
 „Klobouk dolů a dveře zavřít!“ „Ach tak!“; *strike* — (angl.)
 stávka; *Vysoká píseň* — jeden z oddílů Starého Zákona, zvaný
 též Píseň Šalamounova nebo Píseň písní; *myrha* — vonná prys-
 kyřice z keře myrhovníku;
- 139: *karton* — zde kartoun, bavlněná látka, zpravidla potištěná; *ko-
 pertdeky* — (z něm.) přikrývky;
- 140: *manrle* — (z něm.) mužičku;
- 141: *Portici, Resina* — města v Itálii na úpatí Vesuvu; *Je nám. . . zcela
 vulkanicky* — jako bychom byli ohroženi výbuchem. Tehdy byl
 zájem veřejnosti upoután výbuchem Vesuvu; *oligarcha* — člen
 vlády několika panujících jedinců;
- 142: *jako Židé na skoku z Egypta* — narážka na odchod Židů z Egypta,
 o němž vypráví 13. a 14. kapitola II. Knihy Mojžíšovy ve Starém
 Zákoně; *přání Jindřicha IV.* — Jindřich IV. (1551—1610), fran-
 couzský král z rodu Bourbonů. Věnoval své úsilí po skončení
 náboženských sporů a válek hospodářské reorganizaci země. Jeho
 přáním prý bylo, „aby každý sedlák měl v neděli k obědu slepici“;
nomadisujem — žertovně: stáváme se lidmi kočovnými;
- 144: *Kálidása* — dramatik a básník indický v 6. stol.; *bombardement*
 (franc.) — bombardování, dělostřelba; feuilleton byl psán roku
 1866, narážka na válečné události toho roku; *knížetství Lichten-
 štejnské* — tehdy vedle Monaka nejmenší knížetství v Evropě.
 Hraničí se Švýcarskem a Vorarlberskem;
- 147: *osmnáct stránek, o dvě více, než má zákoník Černé Hory* — 26. února
 1873 věnoval Neruda samostatný feuilleton v Národních listech
 publikaci Zákoník samostatných ČernoHORCŮ, vydané 23. dubna
 1855; měla 16 stran osmerkového formátu; *Černá Hora* — dříve
 samostatné knížetství na východním pobřeží Jaderského moře,
 nyní součást Jugoslaviie;
- 149: *Merán* — lázeňské město v Tyrolsku;
- 152: *Sirach* — viz vysv. k str. 123; *trbačky* — svazečky nevyplněných,
 ale již orazítkováných potvrzenek o sázce do rakouské „malé
 loterie“, které bývaly vyvěšeny na niti před pultem v sběrnách
 a z kterých si lutristky samy utrhovaly jednotlivé „reškundy“,
 aby je doplnily zvolenými čísly od 1—90; *pilaf* — dušené skopové
 maso s rýží; *rue Mouffetard* — viz. vysv. k str. 53;
- 153: *jiskra Prometheova* — Prometheus, v řeckém bájesloví jeden
 z Titanů, jenž proti vůli bohů donesl lidstvu oheň; *kucmoch* —
 jídlo podobné škubánkům, vařené v některých krajích z brambor
 a mouky, jinde z krupice; *gurmán* — (z franc.) labužník;
- 155: *Lessing* — Gotthold Ephraim L. (1729—81), německý dramatik
 a kritik; *Raffael Santi* — italský malíř (1483—1520);
- 156: z „*flegmaticko-lymfatických*“ *okurek* — nevýrazně šťavnatých;
- 158: „*mir*“ a „*mich*“ — tvary zájmena osobního: „*mi*“ a „*mě*“;

- 159: *Rubeš* — František Jaromír R. (1814—53), český básník a humorista; *gamin* — (franc.) rozpustilý kluk, uličník; *preponderance* — převaha;
- 160: *lazzaroni* — povaleči; *šlachtata* — porážka, jatky; *šajtle* — zde patka; *rhinesmus* — huhňání, huhňavost;
- 161: *recitativ* — zpěv, který se velmi blíží přirozené mluvené řeči;
- 166: *umínili sobě někteří . . . , že . . . jezdit budou parou* — průmyslník Vojtěch Lanna (1805-66) dopravil první parník na Vltavu z Německa. Už u Zlíchova však při zahajovací jízdě dne 28. července 1857 vypověděly stroje službu; *špinbauz* — někdejší pražská donucovací pracovna; *Mecséry* — podle tehdejšího místodržitele, pověstného germanisátora; *ultravlastenec* — přepjatý vlastenec, člověk chápající vlastenectví přemrštěně; zde však mínění ti, kteří se za Bachova útisku se svým vlastenectvím schovávali;
- 168: *již vystavěli sobě novou loď* — první kolesový parník vltavský Praha-Prag, vystavěný Rustonovou továrnou v Praze. První slavnostní plavba se konala 26. srpna 1865; Nerudův feuilleton byl otištěn den předtím;
- 169: *nebožtík Hálek* — Vítězslav Hálek zemřel r. 1874; narážka se týká jeho feuilletonu v Nár. listech 11. března 1873 v cyklu Malé procházky po Praze, č. IV; *polychromatický* — mnohobarevný; *pompejanský* — zde ironicky: napodobující motivy antické malby v městě Pompejích v jižní Itálii; *Mariánská ulice* — dnešní Opletalova;
- 170: *Heimerdinger* — Friedrich H. (1817—82), německý malíř zvířat a zátiší;
- 171: *libycký* — libyjský (Libye, africká krajina na západ od Egypta); *heraldický* — zde: jako na erbech; *lev řeznický (leo laniarius, N.) . . .* — Neruda žertem připisuje k latinskému názvu, který sám utvořil, písmeno N. (Neruda) po způsobu přírodopisců, kteří tak označují druhy jimi objevené; *Seekälber* — tuleni (doslovně: mořská telata);
- 172: *Česká koruna na Smíchově* — v Plzeňské třídě;
- 173: *kantnýř* — podstavec pod sudy ve sklepích; *kortešovati* — za odměnu agitovati ve volbách; *deákovec* — stoupenec maďarského politika Ferencze Deáka (1803—76), jenž se zasazoval o dualismus. Jeho uskutečněním r. 1867 se stalo Slovensko součástí Zalitavska (viz vysv. k str. 20) a bylo tak pronikavěji odděleno od zemí českých. Kortešovat pro deákovce znamenalo tedy podporovat maďarisaci Slovenska; *doppelt geleimt* — dvojnásobně klíženo;
- 174: *instrumentista* — prodavač hudebních nástrojů; *polychromní skulptura* — mnohobarevné výtvořky sochařské;
- 175: *Aeskulap* — řecký Asklépios, v řeckém bájesloví bůh lékařství; *Ferdinandova třída* — viz vysv. k str. 85; *Šlikův palác* — ve Spálené ulici č. 24;

- 176: *Merkur* — starořímský bůh obchodu; *merkurovská špacírka* — žertovná narážka na odznak boha Merkura, jeho okřídlenou berlu ovinutou dvěma hady; *aloe* — tučnolistá rostlina, z níž se vyrábějí léčiva a pryskyřice; „*dreikönig*“ a „*galizier*“ — druhy tabáku, „tříkrálový“ a „haličský“; *Constant Troyon* (1810—65), francouzský malíř květin a zvířat; *Rosa Bonheur* — francouzská malířka zvířat;
- 177: *vedle Klíčů na Malé Straně* — dnes dům v Karmelitské ul. č. 30; *Guarnerio* — Pietro G. († 1883), italský sochař, viz podrobněji Dopisy II, 56 a 538; *Doktor Rieger. . . je už popraskaný* — feuilleton je psán v době nejprudšího politického zápasu mezi mladočechy a staročechy, jejichž vůdcem byl F. L. Rieger, dávný politický odpůrce Nerudův;
- 178: *Fliegende Blätter* — mnichovský humoristický časopis vycházející od roku 1845; *zajedu mezi uherské rváče* — týká se feuilletonů z uherských voleb, pojatých do Obrazů z ciziny (viz tam od str. 334); *Ferdinandova třída* — viz vysv. k str. 85;
- 181: *k. k. Militärverpflegsverwaltung* — c. k. vojenská zásobovací správa;
- 184: *Boboslovectví smutně representuje 1 Borový* — narážka na Klementa Borového, profesora církevního práva na pražské universitě, církevního dějepisce a redaktora Časopisu katolického duchovenstva, proti němuž ostře psal Neruda 29. listopadu 1867; *Liszt* — Ferencz L. (1811—66), maďarský pianista a hudební skladatel; *Wagner* — Richard W. (1813—83), německý hudební skladatel; Liszt i Wagner byli přátelé hudební Prahy;
- 186: *dobře smýšlející musí se dostat k vládě* — posměch snahám obou českých buržoasních stran, které chtěly od r. 1873 zanechat oposice a jít na říšskou radu;
- 187: *zlomit . . . bladem* — toho roku dostavil se finanční krach vídeňské vlády, nastala bída a skončilo politické pronásledování Čechů, místo něhož nastoupilo zase liché slibování a rozleptávání opoziční jednoty buržoasních politiků;
- 191: *Rudolf Voss* — německý baletní mistr, autor knihy *Der Tanz und seine Geschichte* (Tanec a jeho dějiny); *za Konstance* — císaře římského Flavia Valeria Constantina (280—337); *ve Francii, když tam „tančili na vulkánu“* — v předvečer revoluce 1789;
- 192: *Proteus* — v řeckém bájesloví mořský bůh, jenž se dovedl proměnit v nejrůznější postavy; *Empusa* — u starých Řeků strašidlo, jež různými podobami, pohyby a zvuky lidi strašilo; *Tymele* — u Řeků původně oltář, kolem něhož sbor tančil, později název tanečnice (viz str. 216); *Theseus* — po Heraklovi nejvýznamnější hrdina řeckého bájesloví. Osvobodil z bludiště Ariadnu, dceru vládce na Krétě, a když k ní šťastně pronikl, zatančil s ní vítězný tanec, jenž svými závity připomínal klikaté chodby labyrintu; *pas ouverts, pas tortillés* — (franc.) druhy tanečních kroků;

- 193: *Herodias* — souložnice židovského místokrále Heroda Antipy (manželka jeho bratra); přiměla svou dceru Salome, aby si jako odměnu za svůj tanec vyžádala hlavu uvězněného Jana Křtitele, který káral zhýralost Herodiadinu; Heine, milovaný básník Nerudův, vypráví to v básni Atta Troll o Herodiadě samé; *s Narcisem* — Narcis, hrdina stejnojmenného dramatu německého spisovatele Alberta Emila Brachvogla (1824—78);
- 194: *Fidamon delfský* — z Delf, slavné řecké věštírny; *Kuret Korybantský* — Kuretové sluli podle krétské báje horští démoni, tanečníci zbrojných tanců; v Malé Asii splynul jejich kult s kultem Korybantů, démonů tvořících průvod bohyně Kybely; *Orfeus* — podle řeckých bájí přemohl zpěvem a hrou hrůzy podsvětí a osvobodil tak od smrti svou choť Eurydiku; *Tubal* — postava z talmudu (viz dále); *Erato* — v řeckém bájesloví Musa milostných umění; *Musy* — podle řeckých bájí dcery Diovy, ochránitelky lidské dovednosti v umění a vědách; *Romulus* — podle římských bájí zakladatel a první král města Říma; *Hieron* — vládce v Syrakusách na Sicilii v 5. stol. před n. l.; *Sikulčik* — Sicilián; *Rhea* — v řeckých bájích matka bohů, bohyně země a zemské úrody; *talmudisté* — židé spravující se talmudem, starobylým zákoníkem; *Schick den Tanz* — pošli tanec; *Schick* — narážka na Nerudova novinářského odpůrce v staročeském tisku Ignáce Schicka; *Humboldt* — Alexander von H. (1769—1859), německý přírodovědec a cestovatel; *Sokrates* — řecký filosof z 5. stol. před n. l.;
- 195: *Adelung* — Johann Christoph A. (1732—1806), německý jazykovědec; *Figaro* — dramatický typ chytrého, vtipného a potměšilého člověka, vytvořený francouzským dramatikem Pierrem Augustinem Caronem de Beaumarchaisem v jeho veselohrách; výraz „*Bravo, Figaro!*“ zdomácněl zejména z proslulé Figarovy arie v operě *Lazebník sevillský* od Gioachima Rossiniho; *Cabusac* — Louis de C. (1706—59), francouzský spisovatel. Je autorem díla o starých i moderních tancích; *markér* — zde člověk nějakou činností jen naznačující nebo nedokonale provádějící; *ils ne font que marquer la danse* (franc.) — oni tanec jen naznačují; *naturalismus* — zde vrozená snaha po pohybu, v opaku k pohybu tanečnímu řízenému uměleckými zásadami;
- 196: *Noverre* — Jean Jacques N. (1727—1810), francouzský tanečník, baletní mistr pařížské Komické opery; *tančil „Rochefoucauld“* — taneční výtvar Noverrův, nazvaný tak snad podle spisovatele a vévody de la Rochefoucauld (1747—1827); *Fanyynka Elszlerovic* — Fanny E. (1810—84), proslulá tanečnice; *Blondinové* — Charles Blondin, francouzský akrobat, který roku 1855 první přešel po provaze napjatém ve výši 50 m nad vodopádem niagarským; *Pepita* — P. de Oliva, španělská tanečnice pařížských kasin minulého století, navštívila i Prahu; *disciplinae graves* — (lat.) vážné nauky;

- 197: *Herder* — viz vysv. k str. 131; *vagace* — prázdniny, zde přestávky; *ritornel* — forma lyrické poesie o třech verších; v hudbě pak opakovaná závěrečná část písně ve starých madrigalech, t. j. skladbách světského obsahu ze 16. a 17. století; *Lanner* — Josef L. (1801—43), proslulý skladatel vídeňských valčíků; *Čermák* — Antonín Č. (1771—1822), virtuos na housle a hudební skladatel; *Svoboda* — Josef S., virtuos na cello a hudební skladatel, pečoval o rozšíření české hudby v Srbsku († 1898 v Bělehradě);
- 198: *Esslingen* — město v Německu na řece Neckaru; *Strauss* — Johann S. (1825—99), hudební skladatel německý, tvůrce četných tanečních skladeb, zejména valčíků; *kronika stendalská* — asi kronikářské záznamy německého města Stendalu;
- 199: *Filander ze Sittenwaldu* — spr. ze Sittewaldu, vlastním jménem Johann Michael Moscherosch (1601—69), německý satirik; *Walesan* — obyvatel Walesu, bývalého knížetství na západním pobřeží Velké Britannie; *Kelt* — příslušník kmene, který v starých dobách zaujímal část střední Evropy, také Čechy, krajiny po obou březích středního a dolního Rýna, na území dnešní Francie a na britských ostrovech; *Poitou* — bývalá provincie jihozápadní Francie s hlavním městem Poitiers; *Provensálové* — obyvatelé bývalé provincie Provence na jihovýchodě Francie; *Burgundští* — obyvatelé Burgundska, bývalé provincie na východě Francie; *Šampaňští* — obyvatelé francouzské provincie Champagne v severovýchodní Francii; *Bretaňci* — obyvatelé poloostrova Bretaňského v severozápadní Francii; *Biskajci* — obyvatelé kolem zálivu Biskajského v jihozápadní Francii;
- 200: *menuet* — francouzský tanec v tříčtvrtečním taktu, oblíbený zvláště v 18. století;
- 201: *palestra* — pálka; *tyrolienna* — tanec prostředně rychlého tempa v tříčtvrtečním taktu; *gavotta* — starofrancouzský tanec mírného pohybového tempa, zpravidla v čtyřčtvrtečním taktu; *perikordyn* — francouzský tanec v tříčtvrtečním taktu, nazvaný tak podle kraje Périgord v jihozápadní Francii; *anglaise* — anglický národní tanec živého rázu v taktu dvoučtvrťovém nebo šestiosminkovém; *Rhea* — viz vysv. k str. 194; *Pylades Sicilský* — správně Pylades z Cilicie (Kilikie), kraje v jihovýchodní části Malé Asie, herec z 1. stol. před n. l.; *Batilus z Alexandrie* — propuštěnec římského císaře Augusta, herec z 1. století před n. l.; *Augustus* — římský císař (63 před n. l.—14); *Fenella* — postava němé dívky v Auberově opeře *Němá z Portici*. Tuto úlohu vytvořila na našem divadle s vynikajícím úspěchem Kateřina Friedbergová, první tanečnice dvorního divadla v Petrohradě, která u nás vystoupila po prvé roku 1863. Její úspěch zatlačil do stínu domácí představitelky Fenelly; *král pontský* — Pontos, starověká říše v Malé Asii na pobřeží Černého moře; *Nero* — římský císař (žil 37—68)

- známý svou ukrutností; *Herkules* — v řeckém bájesloví hrdina Herakles. Ve službách Eurysthea, vládce nad Mykénou, vykonal dvanáct vynikajících činů;
- 202: *tančili „Agamemnona“* — Agamemnon, král mykénský, vojevůdce Řeků před Trojou. Zde tanec znázorňující jeho život; *Langres* — město ve Francii na řece Marně; *Ludvík XIV.* — francouzský král (žil v l. 1638—1715); „*docteur de l'Académie de l'art de la danse*“ — „doktor akademie tanečního umění“; *v sále konviktském* — v Praze I v Bartolomějské ulici. Byly zde pořádány první české plesy. Proto jej označuje Neruda jako „historický“; *pravá française* — tak byl zván tanec anglaise ve Francii; viz vysv. k str. 201;
- 203: *Spangenberg* — Johann S. (1484—1550), farář v Eislebenu, přítel německého reformátora Luthera; *církevní otcové* — církevní spisovatelé staré doby; *o svatbě kanejské, při níž byl hostem sám Kristus pán* — podle evangelia Janova (2. kap., v. 1—19) účastnil se Kristus svatby v Káni Galilejské a učinil tu zázrak, proměnil vodu ve víno; *svatý Basilius* — zvaný též Basilius Veliký, církevní učitel ze 4. století;
- 204: *Jan Zlatoústý* — církevní učitel a kazatel (347—407); *lid limožský* — z Limoges, města ve střední Francii; „*gloria patri*“ — (lat.) „sláva otci“; *besançonští* — z Besançonu, města ve Francii na průplavu rhonsko-rýnském; *Ménétrier* — skladatel zpívaných baletů v době Molièrově; *Alfred Waldau* (1837—82), německý spisovatel z Čech, v mládí Nerudův spolupracovník v Obrazech života; *Geschichte des böhmischen Nationaltanzes* — Dějiny národního tance v Čechách; Waldau se zabýval celou českou lidovou tvořivostí i básnictvím umělým; *diákon* — jáhen, duchovní nejnižšího svěcení; *Inocenc III.* — papež známý svou rázností (1198—1216); *basilejský koncil* — shromáždění vysokých církevních hodnostářů v Basileji (s pokračováním ve Ferrare a ve Florencii) v letech 1431—42; jednal též o kompaktátech, která měla smířit husitství s církví římskou; *synoda* — církevní shromáždění;
- 205: *Hájek z Libočan* — Václav H. z L. (zemřel roku 1553), český kronikář, jehož Kronika česká je známa svou nespolehlivostí; *fandango* — lidový tanec španělského kraje Andalusie; *Ludvík XII.* — král francouzský, obsadil roku 1499 Milán a některé jiné části Itálie; *Filip II.* — král španělský (žil v letech 1527—98); *mantovský* — viz vysv. k str. 129; *tridentský koncil* — shromáždění vysokých církevních hodnostářů v Tridentě v letech 1545—63; *Karel V.* — císař římský a král španělský (žil v letech 1500—58); *kardinál Pallavicino* — Sforza Pallavicino, kardinál a dějepisec italský (1607—67), vypsál dějiny koncilu tridentského;
- 206: *Ximenes* — Francesco X. (1436—1517), státník a kardinál francouzský; *v samé toledské katedráli* — Toledo, město ve Španělsku

- na jihozápad od Madridu na řece Taju; *římský císař Caligula* — Gaius Caesar C. (žil v letech 12—41); *Humboldt* — viz vysv. k str. 194; *Jeftovna* — podle Starého Zákona vítá radostně otce vítěze, který slíbil, že obětuje bohu prvního, kdo mu vyjde po návratu vstříc; *Herodia* — viz vysv. k str. 193; *David* — druhý král izraelský v době na přelomu 2. a 1. tisíciletí před n. l.; *Šalamoun* — třetí král izraelský (1018—978 nebo až 953 před n. l.)
- 207: *levita* — příslušník židovského kmene Levi, určeného ku pomoci kněžím a později k střežení chrámu; *Orfeus* — viz vysv. k str. 194; *Aristides* — athénský státník (540—467 před n. l.); *Eschylos* — Aischylos, tragický básník řecký v 5. stol. před n. l.; *Sokrates* — viz vysv. k str. 194; *Sofokles* — vedle Aischyla nejvýznamnější tvůrce řeckých tragedií z 5. stol. před n. l.; *Plato* — Platon, řecký filosof, žák Sokratův a učitel Aristotelův, tvůrce idealistického systému filosofického (427—347 před n. l.); *Epaminondas* — státník a vojevůdce řecký (418—362 před n. l.); *Thessalie* — krajina ve východní části severního Řecka; *Pyrrhus* — epirský král, vojevůdce a starověký dobyvatel v 3. stol. před n. l.; *Pindar* — Pindaros, lyrický básník řecký (522—442 před n. l.); *Apollon* — viz vysv. k str. 128; *Hymen* — v řeckém bájesloví bůh sňatku, zosobnění svatebního veselí; *Pallas Athéna* — v řeckém bájesloví dcera nejvyššího boha Dia, bohyně moudrosti; *Ethiopové* — obyvatelé Ethiopie, země v Africe, zaujímající dnešní Nubii, krajinu podle obou břehů horního Nilu; *Lykurg* — Lykurgos, podle pověstí zákonodárce a původce státního zřízení spartského; *starožitníci* — zastaralý název pro archeology; *pythický orakul* — výrok věstkyně Pythie v Delfách ve starém Řecku; *od tanců svatých, „salických“* — tanců konaných ve starém Římě sborem 12 kněží, t. zv. salíů, na počest boha Marta; *Pylades* — viz vysv. k str. 201; *Tymele* — viz vysv. k str. 192;
- 208: *Empusa* — viz vysv. k str. 192; *Proteus* — viz vysv. k str. 192; *tance sybaritské* — rozkošnické (od Sybaris, města v Itálii, zničeného roku 510 před n. l. a pověstného rozkošnickým životem svých obyvatelů); *tance ionické* — obvyklé v Ionii, starověké řecké krajině na západním pobřeží maloasijském; *tance thessalské* — obvyklé v Thessalii, viz vysv. k str. 207; *Afrodité* — řecká bohyně lásky; *Aiax* — Aias, řecký bohatýr z Homérova eposu Ilias, který šílí žárlivostí na úspěchy jiných reků; *tanec lakonský* — původem z Lakonie, starověké krajiny řecké v jihovýchodní části Peloponnesu; *Kronos* — Chronos, v řeckém bájesloví Titan a otec Dia, požírající své děti (Teknofagios); „*Osnabrück*“ — tanec v šestiosminkovém taktu, nazvaný podle německého města v kraji hannoverském; vznikl na počátku 19. století; *Prokop Velký* — (kolem 1380—1434), vojevůdce tábořských vojsk, za jehož vedení pronikla husitská vojska do německých krajů. Město Naum-

burk uchránilo se prý před zkázou jen tím, že všechna mládež vyšla před brány a uprosila husitského vůdce, aby město neničil; *écossaisa* — (z franc.) skotská, původně skotský národní tanec, zpravidla v tříčtvrtečním taktu; byl později různě obměňován a jeho vážný ráz měněn; byl v první polovině 19. století velmi oblíben jako společenský tanec v dvoučtvrtečním taktu; *také my nevěříme v děvečku labskotejnickou co původkyni polky* — narážka na domněnku, že polku prý vymyslela služebná Anna Chadimová po roce 1830 v Labské Týnici (správně však v Kostelci nad Labem), zkřížením s jičínskou versí pověsti o vzniku polky prý k nápěvu „Strejček Nimra koupil šimla“, takže se prý tanec jmenoval původně „nimra“ nebo „maděra“. První tiskem vydanou polku prý složil Fr. Hilmar (1803—81), učitel v Kopidlně. Ve skutečnosti polka vznikla na Hradecku a první tištěné polky byly anonymní (historii polky podává Zd. Nejedlý v díle „Bedřich Smetana“, 1951, IV, 336—466);

209: *Miklosich* — František M. (1813—91), slovinský jazykozpytec; *gotické tance válečné* — Gotové, germánský národ, který, vystoupiv v dějinách v 3. stol., po velkých výbojích ve východní Evropě, na Balkáně, v Itálii, Francii a Španělsku vyhynul; *Lev z Rožmitálu* — švagr krále Jiřího z Poděbrad; v letech 1465—67 vykonal s četnou družinou diplomatickou cestu do zemí západních. Česky byly jeho výprava a úspěchy popsány rytířem Václavem Šaškem z Mezihoří; *v Rýnu Kolínu* — v Kolíně nad Rýnem v Německu; *Václav Břežan* — knihovnik a dějepisec rodu Rožmberků koncem 16. a na počátku 17. století; jeho spis byl vydán znovu r. 1847; *tance cechovní* — pro členy cechu, sdružení pojícího v období feudalismu příslušníky téhož řemesla; *co z německého „Städtewesen“ do Čech se dostalo, přišlo nutně zároveň s německým „Raubritterwesen“* — německou kolonizací vznikala v 13. století v Čechách města vyňatá ze zřízení zemského a spravující se právy německými; současně s tímto právním zřízením šíří se u nás i loupeživé rytířství; *rechenhaft* — rekovný;

210: *Hans von Schweinichen* — slezský rytíř ve službách vévodů Jindřicha XI. a Bedřicha Lehnického; vypsál své cesty a životní příhody (1552—1602); *dům Fuggerův* — Fuggerové byli význační obchodníci v Augsburku v 16. stol., viz Menší cesty; *veselkou* — zde veselím; *na Síči mezi kozáky* — záporožská Síč, Seč, obec kozácká na Dněpru, řídící se přísně demokratickými zásadami při společném majetku půdy a úplné samosprávě. Vyličil ji N. V. Gogol v povídce Taras Bulba; *Kosmas* — první známý kronikář český (1045—1125), autor latinsky psané České kroniky; *„iocos profanos“* — (lat.) světské hry, šprýmy;

211: *archimima* — hlavní herec; *„De mortuis nil nisi bene“* bylo pro něho *„de mortuis nil bene, nisi“* — (lat.) „O mrtvých nic než dobré“ . . .

- „O mrtvých nic dobrého, než . . .“; „*danteska*“ — kresba k dílu Dantovu, zde ve významu kresby hrůzného obsahu (podle Pekla z Dantovy Božské komedie); srv. vysv. k str. 61;
- 212: *Holbeinův „Totentanz“* — „Rej smrti“, črvořezby německého malíře Hanse Holbeina mladšího (1497—1543); „*fein langsam gebraten*“ — „pěkně pomalu upečen“;
- 213: *Tortona* — město v sev. Itálii;
- 214: *karusel* — jízda na vozech nádherně ozdobených, obsazených alegorickými postavami, oblíbená v 17. a 18. století; „*balet ambulatořní*“ — zde nekonající se na jednom místě, nýbrž pohybující se, postupující; *tyrrhenské „pompy“* — Tyrrhenové, starověký národ v Malé Asii, jenž podle pověsti hladem donucen přestěhoval se do Itálie; *pompy* — slavnostní průvody konané na počest bohů nebo lidí; *kanonisace* — prohlášení za svatého; *Karel Borromejský* (1538—84), arcibiskup milánský, byl prohlášen za svatého 4. listopadu 1610; *Jindřich IV.* — viz vysv. k str. 142; *Ludvík XIII.* — francouzský král, syn Jindřicha IV. a Marie Medicejské (1601 až 43); *kardinál Richelieu* — francouzský státník (1585—1642); *Ludvík XIV.* — viz vysv. k str. 202; *Lully* — Giovanni Battista L. (1633—87), hudební skladatel baletů a oper za Ludvíka XIV. ve Francii; *Quinault* — Philippe Q. (1635—88), francouzský dramatik a skladatel libret k operám Lullyho; *Noverre* — viz vysv. k str. 196;
- 215: *Hilverding* — H. van Wewen (1710—68), baletní mistr Dvorní opery ve Vídni; *Sulzer* — Johann Georg S. (1720—79), německý estetik; *Douberval* — správně Jean D'Auberval (1742 až 1806), baletní mistr pařížské Velké opery; *Gardel mladší* — Pierre Gabriel G., tanečník Velké opery pařížské v druhé polovině 18. století; „*Wo sie ein gross Geld . . .*“ — „kde nabrali hodně peněz a vyvezli s sebou z města“; *Wieland* — Christoph Martin W. (1733—1813), jeden z německých klasiků 18. stol., představitel rozpustilého rokoka; „*das neue grosstragische Ballett in 3 Aufzügen genannt: Der junge Werther*“ — „nový velice tragický balet o třech dějstvích, zvaný: Mladý Werther“ (podle Goethova díla Utrpení mladého Werthera); *Taglioni* — Filip T. (1777—1871) a Pavel T. (1808—84), italští tanečníci a ředitelé baletních souborů; *Mémoires du maréchal Bassompierre* — Paměti maršála Bassompiera, dílo francouzského diplomata a světáckého dobrodruha (1579 až 1646), líčící život francouzské společnosti v letech 1584—1640;
- 216: *Friedbergová* — viz vysv. Fenella k str. 201; *Vischer* — Friedrich Theodor V. (1807—87), německý estetik; *na jiném místě (Květy 1868)* — Ženy na jevišti, viz České divadlo III, 298—307; *Tymele* — viz vysv. k str. 192; *Domicián* — Titus Flavius Domitianus, římský císař, vládl v letech 81—96; *tanečnice Claironova* — vl. jménem Claire-Joseph Lérés (1723—1803), začala svou uměleckou dráhu

- ve Velké opeře pařížské a později se stala vynikající tragédkou. Měla největší úspěchy v tragediích Voltairových;
- 217: *Dupré* — francouzský tanečník v 18. století, zvaný současníky „bůh tance“; *Camargo* — Marie Anne Cupis de Camargo (1710 až 70, Neruda píše Camargot), tanečnice Velké opery v Paříži; *Noverre* — viz vysv. k str. 196; *Garrick* — David G. (1717—79), anglický herec a dramatik; *Vestris* — Gaetano Apollino Baldassare V. (1729—1808), italský tanečník; *Gardel starší* — Maximilien G. (1741—87), starší bratr P. G. Gardela, taneční mistr Velké opery pařížské; *oba naši Kolárové* — Josef Jiří Kolár (1812—96), herec, režisér a dramatický spisovatel český; František Karel Kolár, synovec Josefa Jiřího Kolára, český herec (1830—95); *pas de deux* — (franc.) druh tanečních kroků nebo figur; *Malá* — Otilie Sklenářová-M. (1844—1912), česká dramatická umělkyně; „bledá Luisa“ — postava Schillerova dramatu „Úklady a láska“; *Schröder* — Friedrich Ludwig Sch. (1744—1816), německý herec, dramaturg a spisovatel; *Ackermann* — Konrad Ernst A. (1710 až 71), německý herec a ředitel kočující společnosti; z ní vzniklo hamburské divadlo, jehož dramaturgem byl Lessing; *Shylock* — postava lakotného žida z Shakespearova „Kupce benátského“; *Fanny Elszlerova* — viz vysv. k str. 196; *Taglioni* — Maria T. (1804—84), italská tanečnice, dcera Filipa Taglioniho a sestra Pavla Taglioniho, viz vysv. k str. 215; *dle Lauba* — Heinrich Laube, německý spisovatel (1806—84), ředitel Dvorního divadla ve Vídni, později divadla v Lipsku; *Pepita* — viz vysv. k str. 196; *Albina di Rhona* — první dramatická tanečnice londýnského divadla St. James. Hostovala u nás 22.—24. srpna 1863; *vídeňská Presse* — viz vysv. k str. 132;
- 218: *lavo manus meas* — (lat.) myji si ruce (= prohlašuji se za nevinného);
- 219: *Verdi* — Giuseppe V. (1813—1901), italský hudební skladatel; zatracován byl přívrženci německého skladatele Richarda Wagnera, viz vysv. k str. 184; *R. Schumann* — Robert Sch. (1810—56), německý hudební skladatel, do Wagnera představitel německé hudby romantické; *jedenmécítma* — jedenadvacet; *kánon* — zákoník;
- 220: *de Bray* — Jan Dětřich de B. (1561—1623), umělec při dvoře Rudolfa II.; vynikl v kresbách a rytinách; „*io son si vaga della mia bellezza*“ — (ital.) „jsem tak zamilována do své krásy“; *společnost Boccacciova Decamerona* — Giovanni Boccaccio (1313—75), italský spisovatel. V jeho sbírce 100 novel („Decamerone“) krátí si za krutého moru ve Florencii roku 1348 společnost sedmi žen a tří mužů dlouhou chvíli vypravováním příběhů, které podávají výstižný obraz soudobé společnosti; „*non pour l'épouser, mais pour transpirer*“ — (franc.) ne k sňatku, nýbrž k vypocení; *frotteur* —

- kdo frotuje, otírá třecím ručníkem; (*taneční hudba*) „*Selbstzweck*“ nemá žádný — není účelem sama o sobě;
- 221: *Chopin* — Fryderyk Ch. (1809—49), polský pianista a hudební skladatel; *Ehlert* — Louis E. (1825—84), německý hudební skladatel a spisovatel; *Mozart* — Johann Wolfgang Amadeus M. (1756—91), německý hudební skladatel; *menueta* — míněn menuet z opery *Don Juan*; *Weber* — Karl Maria von W. (1786—1826), německý hudební skladatel; *Beethoven* — Ludwig van B. (1770 až 1827), německý hudební skladatel; *Beethovenova „dactylique“* — druhá věta Deváté symfonie (*Molto vivace*), složená v důrazném tříčtvrtečním taktu; *Haydn* — Franz Josef H. (1732—1809), německý hudební skladatel;
- 222: *málo je lidí . . .* — o starověkém matematiku Archimedovi se vypravuje, že ještě když vtrhli do jeho obydlí vojáci oblehatelů, kreslil plány strojů, jimiž bylo město bráněno; *Goethe* — míněn jeho nezáměr o francouzskou červencovou revoluci 1830, když studoval přírodovědecké objevy Cuvierovy; *Voltaire* — François-Marie-Arouet de V. (1694—1778), francouzský filosof, dramatik a historik; jeho dílo připravovalo Velkou francouzskou revoluci; *Schubert* — Franz Sch. (1797—1828), německý hudební skladatel; *Ludvík XIV.* — viz vysv. k str. 202;
- 223: *runy* — viz vysv. k str. 54; „*tracer les chiffres d'amour*“ — (franc.) kresliti značky lásky; *Lully* — viz vysv. k str. 214; *Haydn* — viz vysv. k str. 221; „*Ochsenmenuett*“ — volský menuet; *Boccherini* — Luigi B. (1743—1805), italský hudební skladatel; *sochy Memnonovy* — sedící socha Amenhotepa III., považovaná Řeky za sochu Memnona, krále Ethiopů, při východu i západu slunce zvučí tím, jak se teplem roztahuje nebo chladem stahuje; *Velký Korsikán* — Napoleon Bonaparte; „*'s ist mir alles eins*“ nebo „*Ach du lieber Augustin*“ — „Všechno je mi jedno“ nebo „Ach můj milý Augustine“; slova starých vídeňských šlágrů; *Austerlitzwalzer* — (něm.) Slavkovský valčík, vídeňský valčík vzniklý po vítězství Napoleonově u Slavkova (1805); v něm byla bitevní vřava znázorňována hudebně; *E. M. Oettinger* — Eduard Maria Oett. (1802—72), v základním textu je C. M. . . ., německý spisovatel historických románů a vydavatel humoristických časopisů; *dle Heinovy blasfemie* — v básni o tanečnici Královna Pomare, která prý se „modlí nohama“; *Richelieu* — viz vysv. k str. 214; *Mazarin* — Giulio Mazarini (1602—61), původem Ital, kardinál, francouzský státník; *sarabanda* — starošpanělský tanec volného tempa a vážného rázu; *Ludvík XV.* — francouzský král v letech 1715—74; *Když z konventu vyšla rovnoprávná madame la Sainte Guillotine* — konvent: zastupitelské shromáždění francouzské, rozhodující politicky v revolučních dobách let 1792—95; konvent zrušil království a prohlásil republiku, postavil před soud Ludvíka XVI. a vy-

tvořil t. zv. výbor pro obecné blaho, který odsuzoval odpůrce revoluce a popravoval je guillotinou, popravním strojem stínajícím hlavu odsouzence. Guillotina (českým pravopisem též gilotina) byla zavedena podle návrhu lékaře Ign. Guillotina; *karmaňola* — revoluční píseň francouzská. Vznikla roku 1792, jméno má po kroji, jaký nosili jakobíni, a svůj text často měnila. Byla často doprovázena tancem; *vídeňský kongres* — shromáždění diplomatů ve Vídni v letech 1814—15. Jeho cílem byla nová úprava poměrů evropských po pádu Napoleonově; *contredanse* — řadový tanec;

224: *chaînes anglaises* — anglické řetězy, proplétání tanečníků; *grandes promenades* — velké procházky (taneční průvody); *Talleyrand* — Charles Maurice de T. (1754—1838), francouzský státník, proslulý obojetník; *anglaise* — viz vysv. k str. 201; *Karel X.* — poslední král z rodu Bourbonů, vypuzený z Francie revolucí červencovou roku 1830; *ordonance Polignacovy* — Auguste P. (1780 až 1847), šéf francouzské vlády za Karla X., odpůrce ústavy. Dne 26. července 1830 vydal pět ordonancí, nařízení, rázu zcela reakčního, rušících svobodu tisku a zavádějících nový volební řád; *justemilieu panování* — (franc.) opatrnické; *Ludvík Filip* — francouzský král v letech 1830/48. Revolucí roku 1848 odstraněn a povolána druhá republika; „*občanský král*“ — podporoval měšťáky, ačkoliv držel vnější formy šlechtické; *bonapartistický contredanse* — Napoleon Bonaparte vyšel z revoluce, ale dovršil kontrarevoluci; *orleanistický kvapík* — narážka na vládu krále Ludvíka Filipa Orleánského (1830—48); orleánská větev královského rodu koketovala vždy s revolucí; *komunistická polka* — o jejím českém původu viz vysv. k str. 207; *cikánka* — ve Francii i v Anglii byl výraz bohémien týž pro Čechy i pro cikány; *české lesy* — od Schillerovy tragedie Loupežníci, která se odehrává v českých lesích, znamená tento výraz území revolucionářů; *nové císařství* — vláda Napoleona III., který obrátil únorovou revoluci 1848 v protirevoluci, když jako president republiky provedl státní převrat (1849) a prohlásil se za císaře; *Quadrille à la Cour* — dvorní čtverylka; Napoleon III. vedl okázalý dvůr a pokoušel se napodobit světovládné snahy svého strýce Napoleona I.; *à la Cour* — ke dvoru; *Ambros* — August Wilhelm A. (1816—76), německý hudební historik a skladatel;

225: „*An der schönen blauen Donau*“ — „Na krásném modrém Dunaji“; *Labický* — Josef L. (1802—81), český skladatel valčíků a kvapíků; *quodlibet* — (lat.) hudební směs; *Heller* — Ferdinand H. (1824 až 1912), český hudební pedagog a skladatel. Složil mimo jiné dvě čtverylky z českých a moravských tanců a českou besedu; Neruda mu při tom pomáhal; *Procházka* — Ludevít P. (1837—88), hudebník a organisátor pražského hudebního života; *Svoboda* — viz

- vysv. k str. 197; *Komzák* — Karel K. (1823—93), skladatel taneční hudby; *Štikové* — Jan Štika, regenschori Týnského chrámu v letech 1816—30, skladatel valčíků, polonéz a kvapíků; *Pixisové* — Friedrich Wilhelm Pixis (1786—1842), německý houslista a hudební pedagog; *Černí* — Josef Černý (1785—1842), klavírní pedagog a hudební skladatel; *Voříškové* — Jan Hugo Voříšek (1791—1825), český pianista a hudební skladatel; *Jirovcové* — Vojtěch Jirovec (též Gyrowetz, 1763—1850), český hudební skladatel; *ländler* — pomalý valčík, naše sousedská; *dioskurové* — v řeckém bájesloví bliženci Kastor a Pollux; zde v přeneseném významu dvojice mužů sobě velmi blízkých; *Strauss* — viz vysv. k str. 198; *Lanner* — viz vysv. k str. 197; „*Das Leben ein Tanz*“ — „Život — tanec“; *Offenbach* — Jacques O. (1819—80), tvůrce francouzské operety; původem Němec, žil v Paříži v době Napoleona III.; *Nestroy* — Johann Nep. N. (1801—62), německý komik a spisovatel veseloher; *Bäuerlova . . . Theaterzeitung* — Adolf Bäuerle (1786—1859), německý dramatik a humorista, zakladatel časopisu Wiener Theaterzeitung; *Saphir* — Moritz Gottlieb S. (1795—1858), vídeňský satirik a humorista;
- 226: *sybaritský* — viz vysv. k str. 208; „*život sen*“ — podle názvu hry vídeňského dramatického básníka Franze Grillparzra; *Weber* — viz vysv. k str. 221; *Orfeus* — viz vysv. k str. 194; *Rossini* — Gioachimo R. (1792—1868), italský hudební skladatel; narodil se v Pesaru v Itálii; „*Pfeiferkönig*“ — král muzikantů, ve Francii „roi de violons“, v Anglii „king of music“, „král hudby“, stál v čele středověkých sdružení hudebníků; „*la valse — c'est moi*“ — (franc.) „valčík — to jsem já“; stejně francouzský král Ludvík XIV. vyjadřoval svůj státní absolutismus slovy „l'état — c'est moi“ — „stát — to jsem já“. Viz též vysv. k str. 202; *Weltumwälzer* — ten, kdo svět převrátil naruby (umwälzen); *Weltumwalzer* — kdo obtančil valčíkem svět (umwalzen); „*struthio-camelum*“, „*cursorem maximum*“ — narážka na jméno Strauss (něm. pštros): struthio — lat. pštros, camelus — lat. velbloud, cursor maximus — největší běžec; *portál Svatého Štěpána* — portál katedrálního vídeňského chrámu; *Beethoven* — viz vysv. k str. 221;
- 227: *Mattheson* — Johann M. (1681—1764), německý hudební skladatel; *rondeau* — útvar instrumentální hudby; *en rondeau* — v útvaru zvaném rondeau; *bourrée* — veselý, rychlý tanec starofrancouzský; *Telemann* — Georg Philipp T. (1681—1764), německý hudební skladatel; „*Stabat mater*“ — (lat. „Stála matka“), duchovní píseň složená italským básníkem Jacoponem da Todi (13. stol.); zhudebněna byla ve formě kantáty pro sóla, smíšený sbor a orchestr zejména Haydnem, Rossinim a Dvořákem; *Mazarin* — viz vysv. k str. 223; *Lully* — viz vysv. k str. 214;
- 228: *Gluck* — Christoph Wilibald G. (1714—87), německý hudební

- skladatel; *Vestris* — viz vysv. k str. 217; *Rossini* — viz vysv. k str. 226; *Auber* — Daniel François A. (1782—1871), francouzský hudební skladatel; *Halévy* — Jacques H. (1799—1862), francouzský hudební skladatel; *Hérold* — Louis Joseph H. (1791 až 1833), hudební skladatel francouzský; *Balfe* — William Balfe (1808—70), anglický hudební skladatel; *preludium* — zde úvod k hudební skladbě, předehra; „*Lejla*“ — opera Karla Bendla; *tura při kadrile* — oddíl při čtverylce;
- 229: *Vybrazu-li ze saské* — saská loterie, jejíž losy se u nás hojně kupovaly, protože výhry byly veliké, ačkoli byla tato loterie v Rakousku-Uhersku zakázána; *Charles Bell* (1774—1842), anglický chirurg a fyziolog; *Laertes* — otec řeckého hrdiny Odyssea na ostrově Ithace;
- 231: *Othello, Desdemona* — hlavní postavy Shakespearova dramatu „*Othello*“; *Podej mi svou ruku . . .* — dialog z 10. scény; *Aristoteles* — řecký filosof ze 4. stol. před n. l.;
- 233: *glaceovaný* — hlazený; *liktorské „fasces“* — svazky prutů jilmových nebo březových, z nichž vyčnívala sekyra. Nosili je jako odznak moci liktoři, římské úředníci; *Recipe* — Užívej (v lékařství); *Cum grano amoris* — S trochou lásky; *Quadrillarum doses duas* — Dvoji dávku čtverylky; *Unc. quindecim* — patnáct unci (v lékárnictví 1 unce = $\frac{1}{12}$ libry); *Et cetera* — atd.; *Misce exactissime . . .* — Smíchej co nejdokonaleji na prášek. Rozděl na 16 stejných dávek;
- 235: „*à la . . . Cléopâtre . . .*“ — podle Kleopatry; *Bonnet au Fichu, Bonnet à l'Hérisson* — krajková čapka, ježkovitá čapka; „*Chien couchant orné d'une double Barrière*“ — „ležící pes ozdobený dvoji ohrádkou“; „*à la Heuschober*“ — „na způsob stohu“, „*à la Dragonerpfers*“ — „na způsob dragounského koně“ — druhy účesů; *frižura „aux Tuileries“* — (franc.) účes „podle Tuilerií“; *Tuileries* — palác v Paříži, někdejší sídlo francouzských králů; „*l'Euridice*“ — „Eurydika“, viz vysv. k str. 194, zde druh účesu;
- 236: *Co Ezau, nač Ezau, když Sokrates!* — Esau, podle bible prvorozený syn Jakuba a Rebeky, těla zarostlého, ryšavý; Sokrates, filosof, bývá zobrazován jako muž holohlavý; viz též vysv. k str. 194; *frižura, jakou dal Raffael své Madoně* — t. j. Madoně Sixtinské, hladký účes; *Raffael* — viz vysv. k str. 155;
- 237: *Simson* — Samson, národní rek hrdinské pověsti izraelské; nevěstka Dalila vymámila na něm tajemství jeho síly, které bylo ve vlasech, a pak jej, zbaveného vlasů, vydala Filištinům;
- 238: *světová výstava vídeňská* — byla uspořádána r. 1873, Neruda o ní píše v Menších cestách a Studiích II; *filigránový* — z jemných drátků drahých kovů; *Juliina kojná* — postava ze Shakespearova dramatu „*Romeo a Julie*“;
- 239: *armadil* — pásovec šestipasý; *Rio de Janeiro* — hlavní město Brazílie; *kolier* — náhrdelník; *diurnista* — písař;

- 240: *pupa* — loutka, panenka;
- 241: *Pagoda-Siri* — pravděpodobně jde o indickou bohyni Šrí, která se podle báje narodila z lotosu; *Grün* — Anastasius G. (1806—76), pseudonym německého básníka hraběte Antonína Auersperga; *bouquet* — (franc.) kytice;
- 242: „*fiori di bozzolo*“ — (it.) květy z hedvábníkových zámotků;
- 243: *centifolie* — stolítko, růže stolistá; *Pausias* — řecký malíř první poloviny 4. století před n. l.; *lživa jako žena Putifarova* — Putifar, podle bible (I. Mojž., 39) náčelník tělesné stráže jednoho z egyptských vládců. Jeho žena chtěla svést Josefa, syna patriarchy Jakuba;
- 244: *papa Fajgrt* — Bedřich Fajgrt, jeden z prvních tanečníků Prozatímního divadla; *Blumenballändler* — sousedská na květinovém plese;
- 245: *Erinye* — v řeckém bájesloví bohyně chránící mravní řád a trestající všechny přestupky proti němu; římská Furie; *Čudové* — západní větev národů uralo-altajských, k níž patří na př. Finové a Lopaři; v širším významu celý kmen uralo-altajský; *preliminář* — zde předběžná smlouva, předběžné ujednání;
- 248: Aristoteles — viz vysv. k str. 231; *Luther* — Martin L. (1483 až 1546), německý náboženský reformátor; *v epištole k Efezským* — epištola Pavlova k Efezským, součást Nového Zákona, kap. 5, verš 25; *a ke Korintským* — kap. 11, verš 12;
- 249: *svatý Jeronym* — církevní otec ve 4. století; *Clemens Alexandrinus* — jeden z prvních řeckých otců církevních (konec 2. a začátek 3. století); *Lactantius* — Firmianus L., řecký církevní spisovatel ze 4. století; *Tertullian* — Quintus Septimius Tertullianus, latinský církevní spisovatel z 2. a ze začátku 3. století; *gnostik* — filosof nespokojící se křesťanskou vírou, nýbrž snažící se ji filosofickým poznáním vysvětlit; *κόσμος* — (řecky, kosmos) ozdoba, pořádek, nádhera, také však svět; *tak zvaná „platonická láska“* — platonická nebo platonická láska jest v původním smyslu láska filosofická, směřující k poznání pravd; v širším smyslu pak láska bez smyslných žádostí; *Plato* — Platon, viz vysv. k str. 207; „*die nun eine Teufelin geworden*“ — „která se teď stala ďáblíci“; *Zoroaster* — Zarathuštra, náboženský reformátor staroiránský ze 7. století před n. l.; *kdož „zemře bez syna, nepřejde přes most Činevad“* — podle staroperských bájí, proniknuvších až na Kavkaz, vede z předpekli most do nebe, dost široký pro lidi spravedlivé, úzký jako břitva pro lidi zlé. S tímto bájeslovným základem splynul prvek indické víry, že jen syn může konat za otce oběti, a že tedy otec nemající syna nemůže přijít po smrti do sídla blažených;
- 250: *Rubeš* — viz vysv. k str. 159; *Hesiod* — Hesiodos, nejstarší zástupce didaktického eposu starořeckého; *Plato* — viz vysv. k

- str. 207; *Aristoteles* — viz vysv. k str. 231; *Jean Paul* — Friedrich Richter (1763–1825), německý satirik, psal pod pseudonymem Jean Paul; *ústav mnohomužství* — zde ve významu stav, řád;
- 251: *Hinduové* — Indové; *Sokrates* — viz vysv. k str. 194; *Simson* — viz vysv. k str. 237;
- 252: *Kotzebue* — August von K. (1761–1819), německý reakční spisovatel; *Hymenovo ovoce* — viz vysv. k str. 207; *gumielasticum* — zde jako z gumy, pružné, povolné; *braběnka de Champagne* — předsedkyně t. zv. soudu lásky, viz Studie II;
- 253: *Gronové* — nyní Groňané; původně eskymáčtí obyvatelé Gronska, nyní značně promíšení s Dány; *Alkibiades* — řecký vojevůdce z doby Sokratovy; *Xantippa* — manželka Sokratova, prý žena svárlivá a hašteřivá; *Hindostan* — t. j. země Hinduů, název, kterým byl v Evropě označován poloostrov Přední Indie;
- 254: *Cato* — Marcus Porcius C. (234–194 před n. l.), latinský spisovatel, typ starořímské, přísné povahy; *Krolmus* — Václav K. (1787–1861), horlivý samouk v oboru archeologie a národopisu, přítel mladého Nerudy; *obyvatel země svatoštěpánských* — Maďar; *Plinius ve své Hist. nat. VIII, 77* — Gaius Plinius Secundus, římský spisovatel, autor díla „Naturalis historia“ („Historie přírody“) o 37 knihách; zahynul roku 79 při výbuchu Vesuvu, jehož soptění chtěl ve své badatelské horlivosti zblízka pozorovat;
- 255: *Börne* — Ludwig B. (1786–1837), německý spisovatel; *Eugen von Rodiczky napsal o něm posud jakous studii* — Eugen v. Rodiczky, Studien über das Schwein, Vídeň 1873; *ale když se píše... Lukrecia Borgia!* — zironisovaná parafráze myšlenky z úvodu spisku Rodiczkého; *Nero* — viz vysv. k str. 201; *betéra* — řecky družka, přítelkyně, jemnější název pro nevěstky u Řeků; *Lukrecia Borgia* — manželka vévody ferrarského Ercola (1480–1519), pověstná rozmařilým životem a účastí na politických vraždách své ctižádostivé rodiny papežů a knížat; *kolem sv. Řehoře* — 12. března;
- 256: *vařbuchtý* — (v nářečí) knedlíky; „Prase už...“ *volá Rodiczky* — 4. str. předmluvy; *Abraham a Sancta Clara* (1644 až 1709), vídeňský dvorní kazatel, požívající značné popularity pro svůj lidový, často i humoristický tón; „Do jeho kůže...“, „Jeho tuk...“, „Z jeho štětín...“ — překlad z předmluvy práce Rodiczkého (str. 4); *Aristofanes* — řecký autor klasických komedií (asi 450–380 před n. l.); *stoik Chrysippos* — řecký filosof z 3. stol. před n. l., příslušník stoické školy filosofické, která kladla velký důraz na mravnost jako na živý princip všeho konání a na nutnost žítí ve shodě s přírodou;
- 257: *Brehm* — Alfred Edmund B. (1829–84), německý zoolog, popularisátor vědeckých poznatků z oboru zoologie; *Herodot* — viz vysv. k str. 135; *fellah* — rolník v Egyptě; *korán* — posvátná kniha náboženská obsahující nauky islamu; zakazuje jíst vepřové;

- císař Severus* — jeden ze čtyř římských císařů toho jména; *Ludvík IX.* — král francouzský, přímím Svatý (1462—1515); *χοιρίδιον* — (řecky, chojridyjon) selátko; *Gotové* — viz vysv. k str. 209; *Minorka* — (správně Menorca) ostrov ve španělském souostroví Baleary; *v St. Albanu* — snad město Albano poblíž Říma na úbočí Albanského pohoří; *Alföld* — Velká Uherská nížina;
- 258: *Baumeister* — Johann Wilhelm B. (1804—46), německý zvěrolékař; *Bonifác* — pův. Winfried (kolem 680—755); *Frisové* — Frisové, germánský kmen v severozápadním Německu mezi Rýnem a Emží v Holandsku; *Hessové* — německý kmen; *Zachariáš* — papež v letech 741—752;
- 259: *Plinius* — viz vysv. k str. 254; *Hippokrates* — řecký lékař kolem let 460—377 před n. l.; *Galenos* — řecký lékař z 2. stol.; *anthropofagní* — lidožroutský; *Kirke* — krásná kouzelnice v Homérově Odysseji; *Küchenmeister* — Gottlob Friedrich Heinrich K. (1821 až 90), německý lékař zabývající se studiem vývoje lidských hlístů, zvláště tasemnic a trichin;
- 260: *bůh Višnu* — nejvyšší postava božská v náboženství indických višnuitů, vtělující se v rozličné podoby; *svatý František* — sv. Fr. z Assisi (1182—1226), zakladatel prvního řádu františkánského, bratřil se i se zvířaty; *Erymanthos* — starověké jméno pohoří Olonos, nejzápadnější části severoarkadského horstva na Peloponnesu, jižním poloostrově Řecka; *Achaia* — krajina v severní části Peloponnesu; *Arkadia* — v starověku krajina v střední části Peloponnesu; *Herkules* — viz vysv. k str. 201; *Adonis* — v řeckém bájesloví krásný jinoch, jenž byl na lovu roztrhán kancem snad z vůle bohyně Artemidy; *Ankaeus* — Ankaios, v řeckém bájesloví bohatýr vedle Herakla nejsilnější. Účastnil se honby na kance kalydonského a byl od něho usmrcen; *Zrinyi* — Mikuláš Z. (1620—64), z charvátského šlechtického rodu, psal maďarské epické básně; zahynul při lovu kance; „*neožuvá*“ — nepřezvykuje; 2. *Knih Machabejská* — druhá z t. zv. Knih Makka-bejských, které jsou součástí Starého Zákona; *Hadrián* — Publius Aelius Hadrianus, římský císař (117—138);
- 261: *Peleida Achilles* — řecký hrdina známý z Homérovy básně Ilias, po otci Péleovec (v zákl. textu je Paleida); *Alkinoos* — v Homérově Odysseji král Fajáků, rozmařilého národa plavců na ostrově Scherii; *Eumaeos* — Eumaios, v řecké báji věrný pastýř vepřů v Odysseově domě na Ithace; *Marcus Terrentius Varro* — římský učenec (116—27 před n. l.); *až do Mariových dob* — Gaius Marius, vojevůdce a státník římský z 2. století před n. l.; *Walhalla* — „síň zabitých“, v germánském bájesloví vysoká síň v Asgardě, kam přicházejí po smrti bojovníci padlí v bitvě; *Leopold I. neměl peněz . . . jakž Rodiczky připomíná* — na str. 21 a 91 uvedeného spisku; *Leopold I.* — císař římsko-německý a král český (1657

až 1705); *Enže* — Inn, řeka v Horních Rakousích; *Khevenhüller* — Ludwig Andreas K. (1683—1744), rakouský polní maršál; *Miloš Obrenović* — zakladatel panovnického rodu v Srbsku (1780—1860); *Krolmus* — viz vysv. k str. 254;

265: *De tous les animaux . . .* —

Ze všech božích tvorů, ať jsou ptáci draví,
po zemi ať chodí či se v moři plaví,
od Japonska k Římu, od Paříže k Peru,
ze všech nejhlopější tvor je člověk věru;

Despréaux — Nicolas Boileau D. (1613—1711), francouzský básník a tvůrce zákonů francouzského básnictví v době klasicismu; *darwinistická naše doba* — již v letech šedesátých pronikaly k nám nauky anglického přírodovědce Charles Darwina (1809—82) a odtud i Neruda často humorně psal o původu lidí a zvířat, srv. zvláště *Žerty*, str. 248—259; *serafinský* — andělsky čistý, podle archandělů serafů; *František z Assisi* — viz vysv. k str. 260;

266: *Manitó* — bůh Indiánů v Severní Americe (též Manito, Manitu); *mudřec Bhartrihari* — indický básník ze 7. století; *nemo potest Thetidem simul et Galatbeam amare* — (lat.) nikdo nemůže milovat Thetidu i Galateu zároveň, nelze dělat dvě věci současně; Thetis a Galatea byly mořské nymfy; *Jeremiáš Drexelius* (1581—1638), německý spisovatel, nabádající k odříkavému životu; *Maxmilián Perty* (1804—84), německý přírodovědec; *vulgaris* — (lat.) obecný;

267: *čuchonský* — finský;

Ihr sagt, man soll das Alter ehren . . .

Ty diš, že stáří máme milovat;
však, prosím, nechtěj mě poučovat,
že starý osel hýká pěkněj snad
než osel, který ještě mlád;

Sallet — viz vysv. k str. 116; *František Pivoda* (1824—98), hudební pedagog, zakladatel operní školy v Praze. Jména *Orfeus* užívá Neruda s posměškem, protože stíhal Pivodu jako odpůrce Smetanova. Ve feuilletonu z 16. března 1873 vytýká mu nečeský ráz jeho hudební výchovy; *Bobuše* — Bohuše Litoměřický byl považován za malíře miniatur v bibli Jaroměřské, chované v Národním museu v Praze. Je v ní vepsáno jeho i pisařovo jméno a letopočet 1259; *Kaulbach* — Wilhelm K. (1805—74), nejvýznamnější ze čtyř německých malířů Kaulbachů;

268: *Orfeus* — viz vysv. k str. 194; *Kommt ein ochs in vremdin lant* — (ze středohornoněmčiny)

Vůl, když v cizí zemi stane,
dobytkem být nepřestane;

Die Eselsjagd, Dichtung von D. Fritz Hofmann — Honba za oslem, báseň od D. Fritze Hofmanna;

er frug nach allen Namen der strengen Polizei . . . —

- i přísné policie na jména on se ptal,
ač mnoho drábů přišlo, s oslem se neshledal;
- 269: *Španělský . . . , který si republiku již zkažil* — týká se současných převratů ve Španělsku, kde byla republika změněna zase na království; „*in patria propheta*“ — (lat.) „prorokem ve své vlasti“; *Konfucius* — čínský filosof a učitel morálky (551—479) před n. l.; *Macaulay* — Thomas Babington M. (1800—59), anglický historik, autor proslulých Dějin Anglie; *Knihá Genesis* — v Starém Zákoně první Kniha Mojžíšova;
- 270: *Oxenstjerna* — Axel O. (1583—1654), švédský státník za války třicetileté; *Blumauer* — Alois B. (1755—89), vídeňský osvícenský humorista; *D. G. Morhof* — Daniel Georg M. (1639—91), německý literární historik; *Der Ämter Last ist gross . . .* —
Úřadů břímě těžké, hodností břímě těžší;
proto je lidé rádi jen oslům na krk věši.
Šalamoun — viz vysv. k str. 206; *Knihá přísloví* — jeden z oddílů Starého Zákonu;
- 271: *Vor manchem grossen Tiere . . .* —
Strach před zvířetem velkým má křesťan jako žid;
zví-li, že je to osel, přestane hrůzu mít;
král Midas — podle řecké báje král fryžský, kterému narostly oslí uši, když urazil Apollina; *Apollo* — 2. pád podle lat. Apollina, viz vysv. k str. 128; *staří Hyperboreové* — v bájích starých Řeků nevzdělaný severský národ; *Tyfon* — Tyfoeus, v řeckém bájesloví obr, ztotožněný později s egyptským bohem Sethem; *Lamie* — v řeckém bájesloví ohyzdné ženské obludy, jež prý unášely děti; *Noe* — biblická osoba, syn Lamechův, muž spravedlivý, ježž Bůh podle biblického podání zachránil i s rodinou v korábě (arše) před potopou; *Desatero* — v úplném textu devátého přikázání zakazuje se připravit člověka o manželku, ale také o osla nebo dobytek vůbec; *hieroglyfický nápis* — obrázkový nápis; hieroglyfy jsou nejstarší stupeň egyptského písma; *v zemi hieroglyfů* — v Egyptě; *hrabě Beust* — saský, později rakousko-uherský diplomat, od roku 1866 do r. 1871 rakousko-uherský ministr zahraničních věcí (žil 1809—86), nepřítel snah českých; *apis* — posvátný býk náboženského kultu v Egyptě; *Iberové* — starověký vymřelý národ obývající jihozápadní Evropu; *gema* — drahokam s řezbou do hloubky nebo s řezbou vypouklou; *Palatin* — jeden ze sedmi pahorků římských;
- 272: *Megara* — město řecké u zálivu Saronského; *oslice Bileamova* — Bileam, Balaam, v pojetí biblickém věstec z Mesopotamie, ježž k sobě povolal moabský král Balak, táhnoucí proti Izraelitům, aby Izraelity proklel. Bůh však prý chtěl před tímto činem Bileama varovat, a proto mu poslal v cestu anděla přinášejícího boží příkaz, aby mluvil jen to, co mu bůh přikáže. Anděla spatřila nejprve

- oslice a promluvila k svému pánu lidskými zvuky; „*Ab, mon âne parle, et même, il parle bien!*“ — „Ach, můj osel mluví, a mluví dokonce dobře!“; *Christlieb* — Theodor Ch. (1833—89), profesor theologie a universitní kazatel v Bonnu; *Gleim* — Johann Wilhelm Ludwig G. (1719—1803), německý básník; „*Was ein Esel von mir spricht . . .*“ — „Co osel o mně říká, to se mne nedotýká“; *Filip Makedonský* — král makedonský ve 4. století před n. l., otec Alexandra Velikého; *Corvin* — Antonín Corvinus (1501—53), německý reformátor ve smyslu Lutherově; *Saphir* — viz vysv. k str. 225;
- 273: *Pius VII.* — papež v letech 1800—23; *Hadrián VI.* — profesor bohosloví na universitě v Lovani, později papež (1522—23); „*Der Papst ist ein magister noster . . .*“ — „Papež je takový náš mistr z Lovaně, tam takové osly korunuji!“; *aus Loewen* — slovní hříčka: ze Lvů, Lviho města; *Loewen* — (vlámsky Leuwen) Lovaň, město v Belgii, dřívější hlavní město vévodství Brabantského; *Sixtus V.* — byl papežem v letech 1585—90;
- 274: *O já osel . . .* — tehdy známá čítanková básnička od Poláka Morawského, přeložená Čelakovským; viz různocnění k str. 274; *Würzburg* — město v Bavorsku na řece Mohanu; „*Kunstpause*“ — umělecká přestávka; *vítězství Pyrrhovo* — vítězství epirského krále Pyrrha nad Římany v bitvě u Ascula roku 279, kde Pyrrhus utrpěl těžké ztráty. Proto obecně bývá tak označováno vítězství vykoupené těžkými ztrátami a hraničící téměř s porážkou; *Scipio Aemilianus* — Publius Cornelius S. Aemilianus (185—129 před n. l.), římský konsul bojující proti Kartagu; *v Numantii* — Numantia, ve starověku hlavní město keltiberského kmene Arevaků v sev. Španělsku, proslulé hrdinskou obranou proti Římanům; *Metellus* — rodinné jméno starořímského rodu Caeciliů; zde jde asi o současníka Scipia Aemiliana, Quinta Caecilia Metella, zvaného Macedonicus;
- 275: *Don Quijote* — hrdina románu Cervantesova, typ romantického snílka, ženoucího se za dobrodružnými představami své fantazie; *Rosinanta* — správně Rosinant, kůň dona Quijota; *Sancho Panza* — sluha Dona Quijota a jeho protiklad, upoutaný hmotnými zájmy; *za sultána Nassira* — Muhammed en Násir, panovník v Egyptě v letech 1299—1341; *Jan XVI.* — papež v letech 997—998; *Řehoř V.* — papež v letech 996—999;
- 276: *verblüimte Reden sind verloren . . .* — krásné řeči jsou zbytečné, máš-li necvičené oslí ucho; *Harant z Polžic* — Kryštof H. z P. (1564 až 1621), český šlechtic, hudebník a cestovatel. Roku 1608 vydal cestopis o cestě do Egypta a Palestiny. Byl popraven roku 1621 na Staroměstském náměstí; *Jemen* — území v Arabii; *Dmitrijev* — Ivan Ivanovič D. (1760—1837), ruský básník pohádek a bajek;

- 277: *královna Sába* — královna ze Sáby, ve starověku snad jihoarabské krajiny, ležící mezi Rudým mořem a Adenským zálivem; *o lingua susurrans et suspendens* — (lat.) ó jazyku utrhačný a zlehčující;
- 278: *ve vykopaném Pompeji* — Pompeje, starověké město na jihovýchodním svahu Vesuvu, zničené výbuchem roku 79; *Světová legenda Victora Huga* — Legenda věků, básnické dílo, v němž se francouzský básník snažil znázornit duchovní vývoj lidstva; *Nur das feurige Ross...* — Jen ohnivý, odvážný kůň v závodní dráze se hroutí; krokem však opatrným osel si tamtudy kráčí; srv. str. 128; *Jean Paul* — viz vysv. k str. 250;
- 279: *Ezop* — Aisopos, domnělý skladatel řeckých bajek v 6. století před n. l.; *Nová rada Smila Flašky* — alegorická staročeská skladba Smila Flašky z Pardubic (asi 1349–1403), v níž zvířata dávají své rady nově zvolenému králi lvovi; *bránieše* — bránil; *nechrieše* — nechtěl; *Newton* — Isaac N. (1643–1727), anglický fyzik, zakladatel matematické fyziky a fyzikální astronomie; k největšímu jeho objevu, zákonu o zemské tíži, přivedlo jej prý pozorování padajícího jablka; *osel filosofa Buridana* — Jan Buridan, francouzský filosof ze 14. století. Uváděl prý za doklad svobodné vůle osla, který by musil mezi dvěma otýpkami sena pojit, kdyby neměl svobodné vůle; *Bürger* — Gottfried August B. (1718–94), německý básník;
- 280: *Harant z Polžic* — viz vysv. k str. 276; *proti žoldánovi* — sultánovi; *jednim* — jedině; *fraucimer* — (z něm.) žena; *Maximilián Perty* — viz vysv. k str. 266; *osel není přístupen závratí, tedy úplně vzdálen každého moderního „švindlu“* — slovní hříčka; německé slovo *Schwindel* znamená též závrať;
- 281: *Kirby* — William K. (1759–1850), anglický přírodopisec, autor díla O zvycích a instinktech zvířat; *Introduction to Entomology* — Úvod do nauky o hmyzu; *Ludvík XI.* — francouzský král v letech 1461–83;
- 282: *Aristoteles* — viz vysv. k str. 231; *De animalibus...* — (lat.) O zvířatech kniha IX, kap. 2; *da man schon zur Zeit der Alten reine Treu für grau gehalten* — protože prý ryzi věrnost už v starověku byla šedá; *Werther* — Goethův typ sebevraha z nešťastné lásky (Utrpení mladého Werthera); *karmelitáni, karmelitánky* — mnišský řád založený roku 1156 a zvaný tak podle místa, kde vznikl, horského pásma Karmel v Palestině; *La Vallière* — Louisa L. V., milostnice francouzského krále Ludvíka XIV; když ji opustil, stala se jeptiškou; *trapisté* — reformovaný řád cisterciácký, zvaný tak podle kláštera La Trappe v Normandii; *pán z Rancé* — Armand Jean Le Bouthillier de Rancé, původně vysoký úředník královský, pak zakladatel řádu trapistů; *Kuonrat von Würzburg, „fabrender Sänger“* — K. z Würzburgu, „potulný pěvec“. Patřil k středověkým básníkům 13. století, trávícím vždy určitou dobu

- u svých šlechtických příznivců; napsal nejrozsáhlejší německou středověkou báseň o válce trojské o 4000 veršů; „*von slegen wart im sîn rüegge wunt*“ — (středohornoněmecky) „ranami byla mu jeho záda zkrvavena“;
- 283: *Bogumil Goltz* (1801—70), německý moralistický spisovatel původu polského; *Švábové* — jeden z hornoněmeckých kmenů, sídlící mezi Alpami, Vogesami a řekou Lechem; *Frankové* — hornoněmecký kmen, sídlící v povodí horního Mohanu, ve Voigtlandu a v Krušných horách; *Bileamova oslice* — viz vysv. k str. 272; „*Ite, missa est*“ — (lat.) „Jděte, mše jest skončena“, závěrečná slova mše; „*Deo gratias*“ — (lat.) „Díky Bohu“; *asinus egregius, asinorum dominus* — (lat.) vynikající osel, pán oslů;
- 284: *maršál Gié* — Pierre Rohan de Gié (1453—1513; Neruda píše Gie), francouzský maršál, který za Ludvíka XII. zaujímal významné postavení ve Francii; *Anna Bretaňská* (1462—1522), manželka francouzského krále Karla VIII.; *Ludvík XII.* — francouzský král, nastoupil po Karlu VIII. (1498); *Blumauer* — viz vysv. k str. 270; *festina lente* — (lat.) pospíchej pomalu; *prorok Bileam* — viz vysv. k str. 272;
- 285: *Fokion* — *Phokion*, nar. snad roku 402 před n. l., žák Platonův, řečník a politik athénský;
- 286: *Herbe sainte* — svatá bylina; *Herbe de l' Ambassadeur* — bylina vyslancova; vyslancem byl tehdy Jean Nicot, viz str. 294; *Herbe de la Reine* — bylina královnina (královny Kateřiny Medicejské); viz dále str. 294; *Herbe du grand Prieur* — bylina velkopřevorská; *Erba Santa Croce* — bylina Svatého Kříže (přivázeli ji z americké oblasti Svatého Kříže — Santa Cruz); *Cybele* — Kybele, bohyně uctívaná v Malé Asii, zejména v Lydii, jako zosobnění věčné tvořící síly přírody; *Die Rauchhexe* — kuřácká čarodějnice;
- 287: *flâneur* — povaleč, potulovač, tulák (viz Menší cesty); *borneánský* — z Bornea, ostrova v souostroví Východoindickém; *jurta* — chýše některých kočovných národů asijských; *Kalmuk* — Kalmyk, člen národa západní větve Mongolů; *ostrovky filipinské* — Filipiny, souostroví v západní části Tichého oceánu. Jméno mají podle španělského krále Filipa II.; *Lev X.* — papež v letech 1513—21; *balzámový keř mekánský* — keř, z jehož kůry a kmene vytéká tekutina sloužící k přípravě t. zv. balzámu meckého (Mekka, posvátné město mohamedánské). Smíšeniny balzámu meckého a olivového oleje užívalo se při církevních obřadech; *růže paestská* — rostoucí v městě Paestum (v Itálii při Tyrrhenském moři), jež proslulo růžemi kvetoucími dvakrát do roka, v květnu a v listopadu; *zlatá jablka Hesperidek* — Hesperidky se nazývaly v řeckém bájesloví nymfy, jimž bylo svěřeno střežení zlatých jablek, symbolů lásky a plodnosti, vypěstěných na oslavu sňatku Héřina s Diem v zázračné zahradě daleko na západě;

- 288: *Walther Raleigh* (1552—1618), anglický námořník a politik; *vojínové braběte Greye* — asi Jindřich lord Grey (zemřel roku 1673); přišli s Alžbětou, ženou Bedřicha Falckého, dcerou anglického krále; *Baco z Verulamu* — Francis Bacon, lord z Verulamu (1561 až 1626), anglický přírodovědec a filosof; *dalajlama* — (tibetsky: až k moři vládnoucí lama) název nejvyššího kněze buddhistů, sídlícího v tibetské Lhasse; *šamán* — mohamedánský kněz a čaroděj; *Gobi* — poušť v Číně a Mongolsku;
- 289: *vítězství nauky Darwinovy* — viz vysv. k str. 265; *Friedrich Tiedemann* (1781—1861), německý lékař, profesor anatomie a fyziologie na universitě v Heidelbergu; *Geschichte des Tabaks* — Dějiny tabáku;
- 290: *Deukalion a Pyrrha* — Deukalion byl podle řecké báje syn Prometeův, praotec Řeků, který jediný se svou chotí Pyrrhou unikl potopě, kterou Zeus zničil lidské pokolení; *Knortz* — Karl K., německý spisovatel druhé poloviny 19. století, vystěhoval se roku 1863 do Ameriky, kde žil jako učitel a novinář; *Märchen und Sagen . . .* — Pohádky a pověsti severoamerických Indiánů;
- 292: *od časů anglické královny Alžběty* — žila v letech 1533—1603;
- 293: *Jakub I.* — anglický král v letech 1603—25; *Jacobus Balde* (1603 až 68), jesuita, profesor rétoriky v Inšpruku, novolatinský básník; *Die truckene Trunkenheit* — Suché opilství; *allo-modo-stutzer* — (italsko-něm.) švihák podle poslední módy;
- 294: *Ben Jonson* (1573—1635), anglický dramatický básník. Veselohra *Every man in his humor* (Humor mužů) byla jeho literární prvotina; *Kingsley* — Charles K. (1819—75), anglický romanopisec; *Kateřina z Medici* — viz vysv. k str. 286; proti politickým odpůrcům užívala i pověstných italských jedů, které zavedla do Francie; *Buchanan* — George B. (1506—82), učený básník 16. století, vychovatel pozdějšího anglického krále Jakuba I.; „*De Nicotiana falso nomine Medicea appellata*“ — (lat.) „O Nicotianě, zvané nesprávně Medicea“; srv. vysv. k str. 286; *Hesperské kraje* — v řeckém bájesloví kraje daleko na západě; srv. vysv. Hesperidky k str. 287; *Medea* — v řeckém bájesloví dcera kolchidského krále Aiéta, proslulá znalostí kouzel;
- 295: *Heidelberg* — univerzitní město v západním Německu na řece Neckaru;
- 296: *Charles Lamb* (1775—1834), anglický básník a humorista;
- 298: *Thackeray* — William Th. (1811—63), anglický realistický romanopisec; *Byron* — George Gordon lord B. (1788—1824), anglický romantický básník; *Cooper* — James Fenimore C. (1789—1851), americký romanopisec líčící ve svých dílech život v pralesích, styky Indiánů s bělochy a život plavecký; *Bulwer* — Edward George B. (1805—73), anglický romantický romanopisec; *dolce far niente* — (ital.) příjemné lenošení; *l'image de ma vie* — (franc.)

- obraz mého života; *Lenau* — Nikolaus L. (1802—50), německý básník; *známá cigánská romance* — Tři cikáni;
- 299: *švábský epigramatista Haug* — Johann Christoph Friedrich H. (1761—1829), německý básník; *Pfeffel* — Gottlieb Konrad P. (1736—1809), německý básník; *Grübel* — Konrad G. (1736 až 1809), německý básník; psal básně v norimberském nářečí; *Günther* — Johann Christian G. (1695—1723), německý básník, předchůdce revolučního romantismu; *jedenmécítmaveršový* — jedena-dvacetiveršový; *knastr* — (něm.) druh dýmkového tabáku;
- 300: *Kopisch* — August K. (1799—1853), německý básník a malíř; *Der starke Tabak* — Silný tabák; *Allah* — jméno nejvyšší bytosti božské v islamu; *Matěj Havelka* — český právník (1808—92). Napsal vedle četnějších studií právnických i knihu básní *Písň vojenské*; *outor, útor* — drážka, v níž bývá zasazeno dno dřevěné nádoby, nebo spodní okraj, obruba nádoby; *Lessing* — viz vysv. k str. 155; *fetišovec* — stoupenec primitivního náboženství, uctívající fetiše, předměty domněle oduševněné; *malíř Rethel* — Alfred R. (1816—59), německý malíř; *usus catholicus* — (lat.) obecný zvyk; *konskripce* — soupis, seznam osob povinných odvodem; zde vojenská služba, vojna, války;
- 302: *Vestfálsko* — kraj v západním Německu, proslulý zemědělstvím, chovem dobytka a vývozem uzeného masa, hlavně šunek; dnes důležitá hornická a průmyslová oblast Německa; *jezovita Balde* — viz vysv. k str. 293; *Ganges* — hlavní řeka ve Východní Indii; *Theofrastos* — řecký filosof, žák Aristotelův ze 4. století před n. l.; *Skythové* — starověký národ obývající území od Dunaje až po Don; *Izaiáš* — jeden z proroků izraelských. Neruda tu cituje 29. kapitolu, 8. verš jeho proroctví, obsažených v bibli; „*Ici on ne fume pas!*“ — „Zde se nekouří!“;
- 303: *So sollst du rauchen* — Tak máš kouřit;
- 304: *Flaxman* — John F. (1755—1826), anglický sochař a kreslíř. Neruda tu naráží na jeho obrysové kresby k dílu Dantovu; *Raleigh* — viz vysv. k str. 288; *Milton* — John M. (1608—74), anglický básník; *Newton* — viz vysv. k str. 279; *Campbell* — Thomas C. (1777—1844), anglický básník; *Tennyson* — Alfred T. (1809—92), anglický básník; *Carlyle* — Thomas C. (1795—1881), historický a sociálně politický spisovatel anglický; *Q. E. D.* — (lat., čti quod erat demonstrandum) což bylo nutno dokázat; *martyrologium* — seznam mučedníků s vypsáním jejich života, pak mučednictví, utrpení vůbec;
- 305: *Urban VIII.* — papež v letech 1623—44; *Inocenc XII.* — papež v letech 1691—1700; *papež Benedikt* — míněn Benedikt XIII., papež v letech 1724—30; *neomylný* — posměšná narážka na dogma o neomylnosti papežské, které však vyhlásil Pius IX. teprve r. 1870; „*Schnüffler, giff Gottes Wort die Ehre und hebe di!*“ — (li-

- dově něm.) „Čmuchale, vzdej čest slovu Božímu a jdi!“; *San Jago di Compostella* — dnes Santiago de Compostela, město a poutní místo v severozápadním cípu Španělska, poblíže mysu Finisterre; *Karel I.* — anglický král v l. 1625—49, popraven za anglické buržoasní revoluce; *Appenzell* — hlavní město stejnojmenného kantonu v severovýchodním Švýcarsku;
- 306: *billet* — listek; *Gustav Adolf* — švédský král a vojevůdce (1594 až 1632), padl v bitvě u Lützen ve válce třicetileté; *Michal Feodorovič* — první car ruský z rodu Romanova (1596—1645); *muftiové* — úředníci náboženské správy v zemích islamu, rozhodující o věcech, kde prostý soudce (kadi) nemohl rozhodnout; *Murad IV.* — turecký sultán, syn Ahmeda I., známý svou ukrutností (1609—40); *Stambul* — dnešní Istanbul, Cařihrad, bývalé hlavní město Turecka;
- 307: *Thackeray* — viz vysv. k str. 298; *gentry* — nižší šlechta; *Lehrbuch der vernünftigen Lebensweise* — Učebnice rozumného způsobu života;
- 308: *Otto Kotzebue, Entdeckungsreisen in der Südsee* — Otto Kotzebue (1787—1846), syn německého spisovatele Augusta von Kotzebue (viz vysv. k str. 254), nabyl vzdělání v kadetní škole v Petrohradě a je znám jako významný ruský cestovatel. Své cestopisy vydával rusky i německy. Z nich značný význam měla zejména Nerudou zmíněná Cesta za objevy Jižním mořem a průlivem Beringovým; *král sandwichský* — ostrovy Sandwichské v Tichém oceánu; *Kant* — Immanuel K. (1724—1804), německý idealistický filosof; *markýza Pompadourka* — Jana Antoinetta Poissonová (1721—64), milenka krále Ludvíka XV.; „*essence du tabac de Pompadour pour corriger la mémoire*“ — „tabáková třešť markýzy z Pompadour k napravení paměti“; *Balde* — viz vysv. k str. 293;
- 310: *Humboldt* — viz vysv. k str. 194; *Cumana* — město ve Venezuele u ústí řeky Manzanares, nejstarší španělské město jihoamerické; *Reise in die Aequinoktialgegenden...* — Cesta do rovníkových krajín nové pevniny;
- 311: *Alfred Meissner* (1822—85), německý básník z Čech, který v mládí podporoval české obrozenské úsilí volbou revolučních látek českých (epos Žižka), od r. 1848 byl však nepřítelem českých snah osvobozených; proto se zde Neruda posmívá závěru jeho básně o Žižkovi, v které Meissner uvažoval, kam se skloní jeho citění, až nastane rozhořný národnostní boj v Čechách; *Colombo* — původní italské jméno Kryštofa Kolumba, objevitele Ameriky; *ostrov Guanabani* — domorodé jméno ostrova, na kterém roku 1492 přistal Kolumbus a který nazval San Salvador;
- 312: *vykona „cestu kolem světa za osmdesát dní“* — narážka na román francouzského spisovatele fantastických námětů Julia Verna Cesta kolem světa za osmdesát dní; *nargilé* — vodní dýmka perského

původu, jejíž dlouhý ohebný troubel se vede nádobou naplněnou studenou, růžovým olejem navoněnou vodou, aby se kouř ochladil; *buka* — též huká, hukká, indická dýmka podobného rázu jako nargilé;

- 313: *nymfa Syringa* — syrinx se nazývala u Řeků pastýřská píšťala, vynález boha Pana. Podle řeckých bájí byla Syrinx nymfa, jež jsouc pronásledována Panem, bohem stád a pastýřů, na vlastní prosbu byla proměněna v rákosí, z něhož pak bůh Pan vyrobil píšťalu; *Pallas Athéné* — viz vysv. k str. 207; *Byron* — viz vysv. k str. 298;
- 314: *filisterský* — zpátečnický, šosácký; srv. vysv. k str. 98; *buršácký* — obvyklý u buršáků, t. j. u německých vysokoškolských studentů dřívějších dob; *Herodot* — viz vysv. k str. 135; *Skythové* — viz vysv. k str. 302;
- 315: *Belvederu* — Belvedere, křídlo Vatikánu, paláce papežova v Římě. Je tu umístěna socha tak zv. Apollona Belvederského; *Radecký* — Jan Josef Václav R. z Radče (1766—1858), polní maršálek a rakouský vojevůdce. Jeho socha stávala v Praze na Malostranském náměstí; *Cooper* — viz vysv. k str. 298; *serpentin* — hadec, nerost, z něhož se vyrábějí ozdobné předměty; *porfyr* — kámen, jehož se užívá jako kamene sochařského nebo k výrobě okrasných předmětů; *mezi „zuavkou“ pařížskou, „Sauzahnem“ nebo „Nasenwärmrem“ německým* — lidové názvy pro dýmku; *zuavka* — francouzský její název podle zuavů, severoafrických vojenských oddílů; *Sauzahn, Nasenwärmer* — sviňský zub, ohřívadlo nosu, žertovné názvy německé;
- 316: *Izaiáš* — viz vysv. k str. 302; *item* — (lat.) a také, rovněž, podobně;
- 317: *radža* — starobylý titul domácích knížat v Indii a v zemích ovlivněných indickou kulturou; *prostý batta* — správně Batak, Batakové, národ na severu ostrova Sumatry; název je přezdívkou, kterou jim dali Malajci; „bata“ značí původně darebu s příměskem hlouposti; *ambra* — libovonná látka podobná vosku; *Ašanti* — příslušníci kmene Ašantů, ovládajícího původně Zlaté pobřeží v západní Africe, proti nimž vedli v roce 1874 Angličané válku; *Doch wer im Rauchen ist bocherfabren. . .* — (něm.)
Kdo vskutku kuřák opravdický,
ten havana jen kouří vždycky;
- 318: *Venuše Milošská* — dnes zpravidla Miloská, mramorová socha bohyně lásky Afrodity, nalezená na ostrově Mélos (vysl. novořecky milos) v Egejském moři, nyní chovaná v pařížském Louvru; „*cavourky*“ — podle italského státníka Cavoura; „*veveyky*“ — podle švýcarského města Vevey; *cigares d'Algérie* — alžírská cigára; *nechvalno nám v Němcích iskat pravdu* — citát z Libušina soudu v t. zv. rukopise Zelenohorském, verš 109; *iskat pravdu* — hledat právo; „*regalia*“ — původně „doutník královský“;
- 319: *Ferdinand VII.* — král španělský (žil 1784—1833); *Isabella a don*

- Carlos* — don Carlos, syn španělského krále Filipa II. (žil 1545 až 68); *Isabella Francouzská*, třetí manželka Filipa II., k níž don Carlos cítil náklonnost;
- 320: *nirvana* — v buddhismu stav spasení, ve kterém živoucí tvor dochází osvobození od nutnosti narodit se k novým útrapám; zde stav blaženého klidu;
- 321: *Šalamoun* — viz vysv. k str. 206; *pěvec Horác* — Quintus Horatius Flaccus (65—8 před n. l.), lyrický básník římský; *kolem otravného jezera Averna* — Avernské jezero, vzdálené západním směrem 13 km od Neapole v Itálii. Do rozsedliny na jeho břehu kladla stará pověst římská vchod do podsvětí, zde věštila Sibylla Kumská;
- 322: *Bardolf* — jeden z Falstaffových vojáků ze Shakespearovy komedie *Veselé windsorské paničky*, viz vysv. k str. 71; *Herder* — viz vysv. k str. 131; *Shakespeare* — viz vysv. k str. 217; *Moltke* — Helmuth Karl Bernard M. (1800—91), polní maršálek a stratég pruský. Řídil bitevní operace proti Rakousku ve válce roku 1866 a proti Francii v letech 1870—71; *guano* — navrstvený trus ptáků na mořských ostrovech, vydatné dusíkaté hnojivo; *Apollo* — viz vysv. k str. 128; *Sokrates . . . , než ku kalichu sáhnul* — obžalován z nevěrectví a kažení mládeže, byl Sokrates odsouzen k trestu smrti; podle pověsti zemřel, vypiv číši bolehlavu; viz též vysv. k str. 194;
- 323: *Aztékové* — indiánský národ s vyspělou kulturou, španělskými dobyvateli vyvražděný, žijící v době objevení Ameriky v středním Mexiku; *František II.* — miněn francouzský král F. II., vládnoucí v letech 1559—60, syn Kateřiny Medicejské, srv. vysv. k str. 286; *Ludvík XIV.* — viz vysv. k str. 202; *Pompadourka* — viz vysv. k str. 308; *knihy krále Numy* — podle pověsti knihy druhého krále římského Numy Pompilia, jimiž stanovil náboženské i společenské řády;
- 324: *Castelli* — viz vysv. k str. 115; *Ostjaci* — národ ugrofinského plemene v Sibiři při řekách Obu a Jeniseji, za sovětské vlády Ketové; *ochr* — okr; *Ašanti* — viz vysv. k str. 317; *královna Artemisia* — vládkyně v Halikarnassu v Malé Asii v letech 352 až 350 před n. l.;
- 325: *Tak nadávat jak Čech neumí nikdo!* — týká se neurvalého boje mezi staročechy a mladočechy v letech 1874—77, kdy tyto dvě měšťácké strany nešetřily vzájemně urážkami a osočováním svých významných lidí; vynikal tu zejména osobní Nerudův odpůrce J. S. Skrejšovský;
- 328: *Puchmýr* — Antonín Jaroslav Puchmajer (1769—1820), český básník a organisátor první básnické družiny v době obrozenské; *Vocel* — Jan Erazim V. (1802—71), básník a archeolog; *Guldener* — Bernard G. (1836—77), český básník a dramatik; *Vojtěch Šembera* — Alois V. Š. (1807—82), český filolog a historik, otcov-

- ský přítel Nerudův, viz Dopisy II; *Grégr a . . . Dattel* — firma, která vydávala Nerudovy spisy;
- 329: *Gallie* — stará Francie, země Gallů neboli Keltů; viz též vysv. k str. 199; „*dar bohyně Isis*“ — Isis (též Eset, Ese), egyptská bohyně, zosobnění země a přírody;
- 333: „*dessen Wille sein Helm ist*“ — (něm.) „jehož vůle jest jeho přilbou“;
- 336: *dí Hanuš ve svém Kalendáři bájeslovném* — Ignác Jan Hanuš (1812 až 69), bibliotekář universitní knihovny. Zabýval se studiem slovanského bájesloví, slovanských písní a pověstí;
- 344: *Wiesbaden* — lázeňské město v Porýní; *Baden—Baden* lázeňské město v Bádensku; *Homburg* — lázeňské město severozápadně od Frankfurtu nad Mohanem; *demimondní* — jakého užívají ženy demimondy (franc. polosvěta); *krupiéri* — zřízenci, kteří uvádějí v pohyb hazardní hru ruletu v Monaku a Monte Carlu;
- 348: *do Košíř* — na starý hřbitov v Plzeňské třídě;
- 352: *To ta stará (policie)* — viz vysv. k str. 49;
- 354: *podobizny Bělského a Klaudyho* — Václav Bělský (1818—78), doktor práv a advokát, byl zvolen starostou města Prahy r. 1863; Karel Leopold Klaudy (1822—94), právník a poslanec zemského sněmu, starosta pražský, zvolený v r. 1867;
- 356: *žaludky samosprávné* — žaludky zaměstnanců města Prahy, k nimž patřili tehdy i příslušníci samosprávné obecní policie, viz vysv. k str. 49;
- 366: *zato má tisíce na platy Wagnerů a Lapennů* — rytíř Wagner, polní podmaršálek a rakouský místodržitel v Dalmacii; odmítl delegaci dalmatského obyvatelstva, žádající poučení o novém branném zákoně, a tím dal poslední popud k povstání v Dalmacii roku 1869; *Luigi baron Lapenna* (1825—91), president vrch. zem. soudu v Zadaru, později dvorní rada u nejvyššího soudního dvora ve Vídni, spoluvinný za kruté tresty, jimiž se vláda mstila povstalcům; *dost šibenic i patron . . .* — narážka na rozsudky smrti, jež vynášely náhlé soudy za povstání v Dalmacii r. 1869.

Dr Karlu Polákovi, prof. Rudolfu Skřečkovi a Dr Jarmile Viškové, pracovníkům Ústavu pro českou literaturu, kteří mi přispěli cennými připomínkami, radou a pomocí, upřímně děkuji.

Jaroslav Zima